

METABOLISMUS

Pracovní sešit k přednáškám z biochemie
pro studenty biologických kombinací

III

ZDENĚK GLATZ

1998

METABOLISMUS

ŽIVOT

- růst
- rozmnožování
- vývoj a diferenciace
- dráždivost
- pohyb

Látková přeměna - intermediální metabolismus

Funkce - zajišťování energie

- zajišťování stavebního materiálu

Procesy - rozkladné - katabolické - disimilační

- biosyntetické - anabolické - asimilační

- amfibolické - obojí

Rozdělení organismů podle metabolismu

A. Podle zdroje přijímané energie

fototrofy - sluneční energie

chemotrofy - oxidace chemických látek

B. Podle zdroje stavebního materiálu

autotrofy - anorganické látky

heterotrofy - organické látky

C. Podle donoru elektronů

organotrofy - organické látky

litotrofy - anorganické látky

D. Podle konečného akceptoru elektronů

aeroby - O₂

anaeroby - NO₃⁻, SO₄²⁻

fermentace - elektrony jsou předávány na jiné organické látky

Metabolismus

H. KREBS - tři fáze metabolismu

***Katabolismus* - degradační fáze metabolismu - konvergentní**

Funkce

- **produkce energie**
- **poskytuje prekurzory**
- **poskytuje NADPH**

1. Fáze - složité molekuly štěpeny na stavební jednotky

2. Fáze - stavební jednotky převedeny na C₁ a C₂ látky

3. Fáze - citrátový cyklus + dýchací řetězec

Anabolismus - biosyntetická fáze metabolismus - divergentní

Funkce - zajišťování stavebního materiálu pro funkci a růst

1. Fáze - citrátový cyklus poskytuje prekurzory
2. Fáze - z prekurzorů jsou syntetizovány stavební jednotky
3. Fáze - ze stavebních jednotek jsou syntetizovány biopolymery

Bioenergetika

1. *Chemická energie*
2. *Mechanická - pohybová energie*
3. *Osmotická - transportní energie*
4. *Elektrická energie*
5. *Strukturní energie*
6. *Regulační energie*
7. *Tepelná energie*
8. *Světelná energie*

Chemická energie - energie vazeb a strukturního uspořádání chemických sloučenin

Enthalpie H - reakční teplo při konstantním tlaku

$\Delta H < 0$ - reakce exogenní

$\Delta H > 0$ - reakce endogenní

Gibbsova energie G - změna energie při konstantním tlaku a teplotě

$$\Delta G = \Delta H - T\Delta S$$

$$\Delta G^{\circ} = -RT \ln K$$

$$\Delta G^{\circ} = -nF \Delta E^{\circ}$$

$$\Delta G^{\circ} = \Delta H^{\circ} - T\Delta S^{\circ}$$

$$\Delta G^{\circ} = \Sigma G^{\circ}_{\text{produktů}} - \Sigma G^{\circ}_{\text{vychoz. Látek}}$$

$\Delta G < 0$ - reakce exergonické

$\Delta G > 0$ - reakce endergonické

Spřažení reakcí

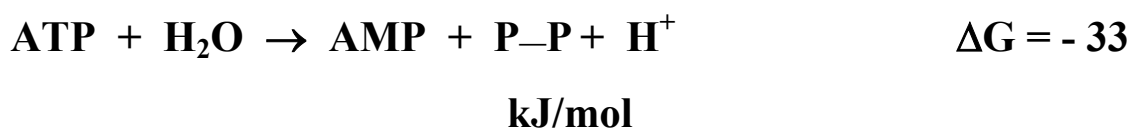
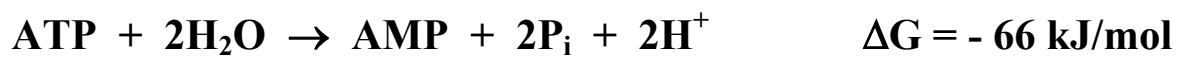
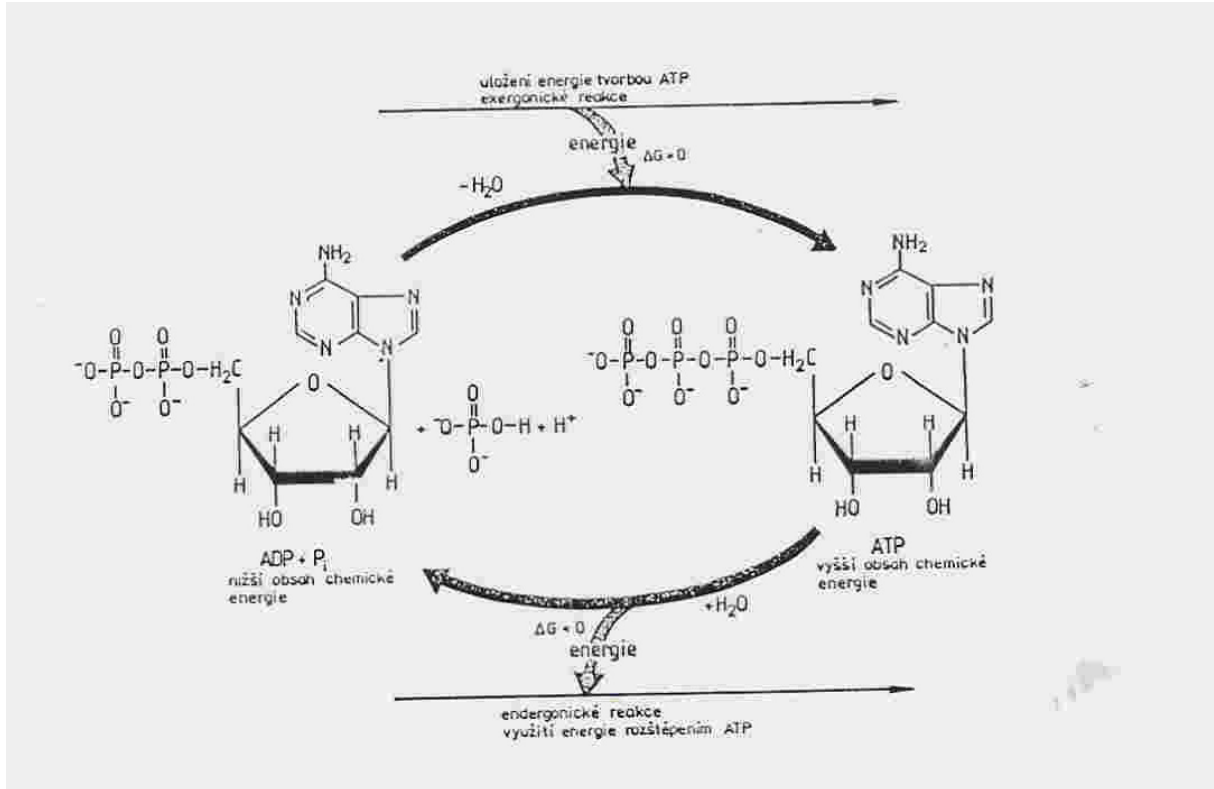
$$\Delta G = \Delta G_1 + \Delta G_2$$

Makroergické sloučeniny - makroergická vazba

1. při procesech uvolňování energie jsou schopny část této energie zachytit a uchovat
2. při procesech vyžadujících energii mohou svým rozkladem tuto uchovanou energii uvolnit a předat

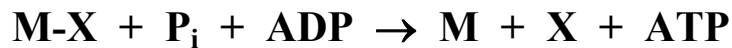
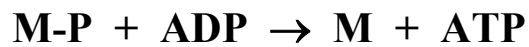
ATP - univerzální přenašeč energie

LIPMANN a KALCKAR 1941

Tvorba ATP

1. Substrátová fosforylace

2. Fosforylace spřažena s tokem elektronů

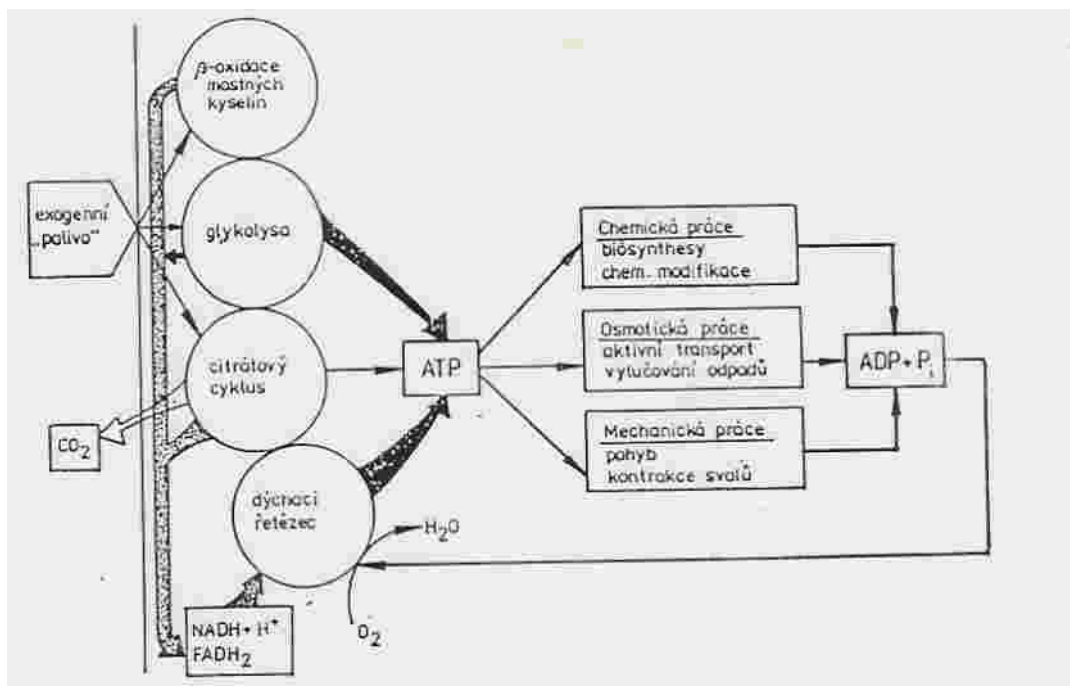
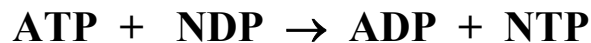
- oxidační fosforylace
- fotofosforylace

3. Adenylátkinasovou reakcí

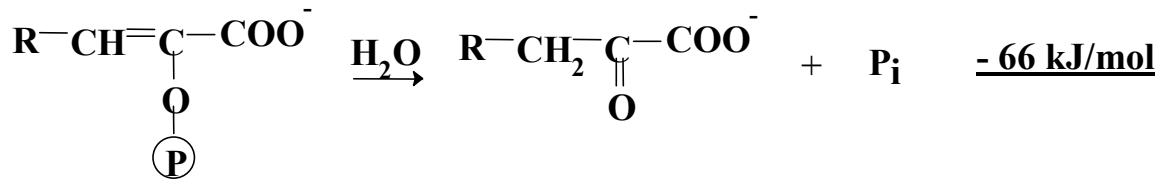
Spotřeba ATP

- Biosyntetické reakce
- Počáteční stádia odbourávání živi
- Fyziologické procesy
- Vzájemné přeměny nukleotidů

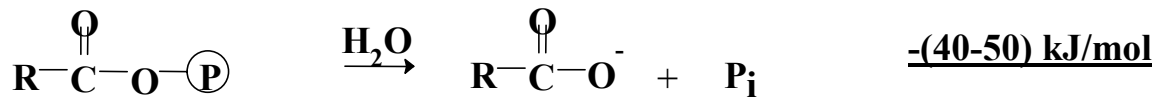

Další makroergické sloučeniny

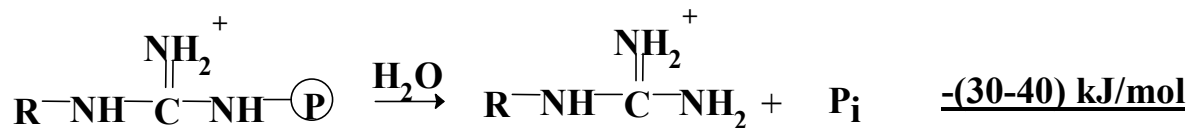
ENOYLFOSFÁTY

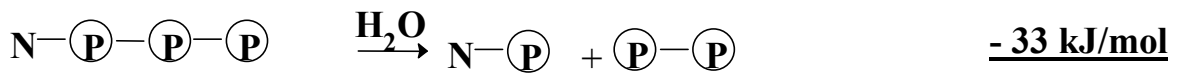
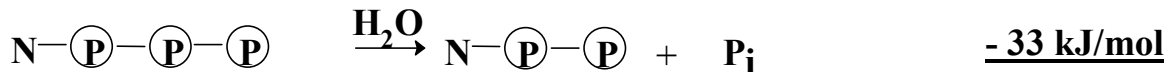
ACYLFOSFÁTY

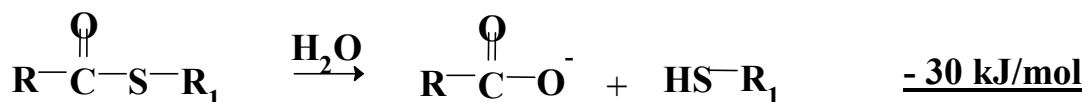
GUANIDIUMFOSFÁTY

NUKLEOTIDY

ACYLTHIOESTERY

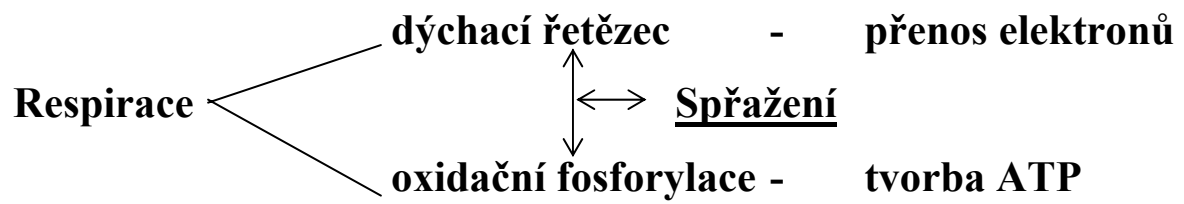

FOSFOMONOESTERY

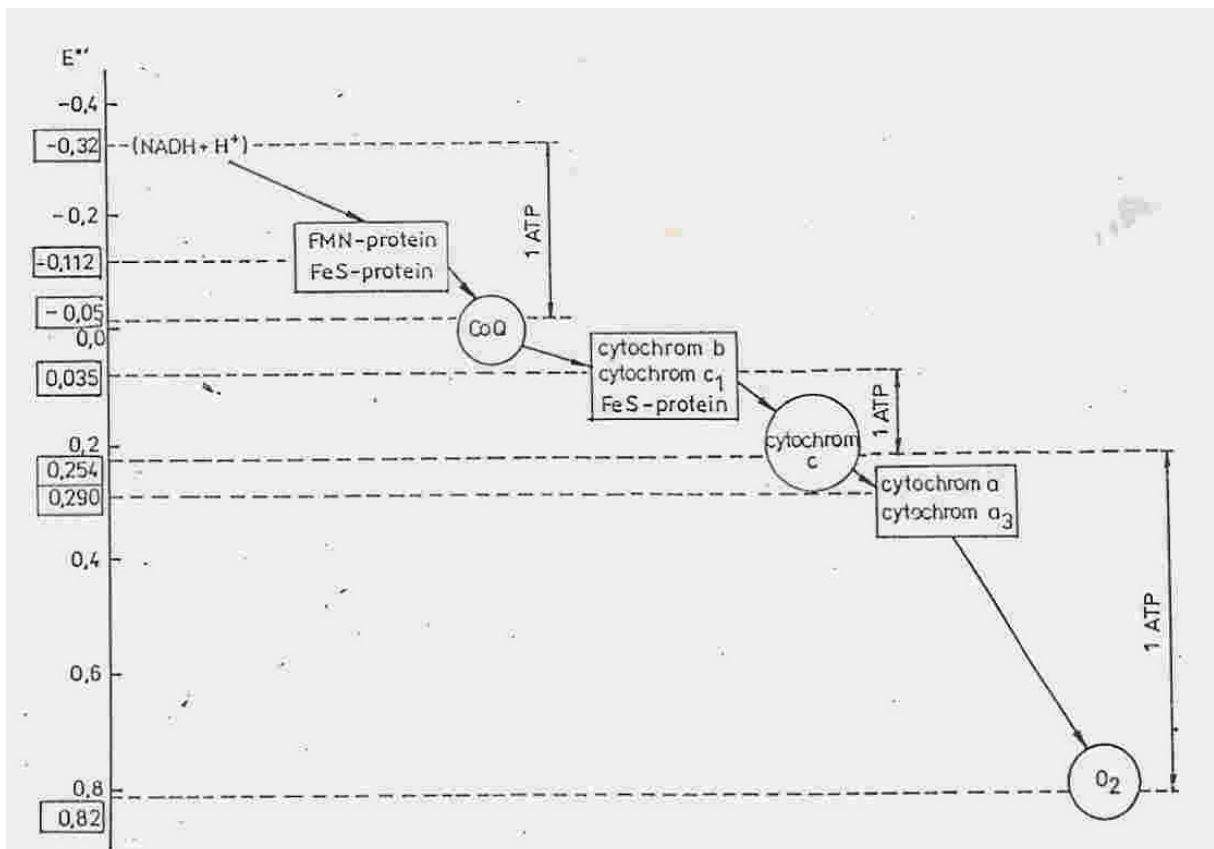
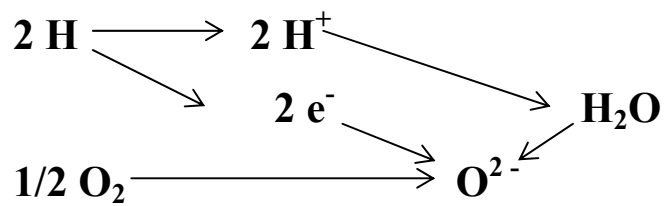

DÝCHACÍ ŘETĚZEC A OXIDAČNÍ FOSFORYLACE

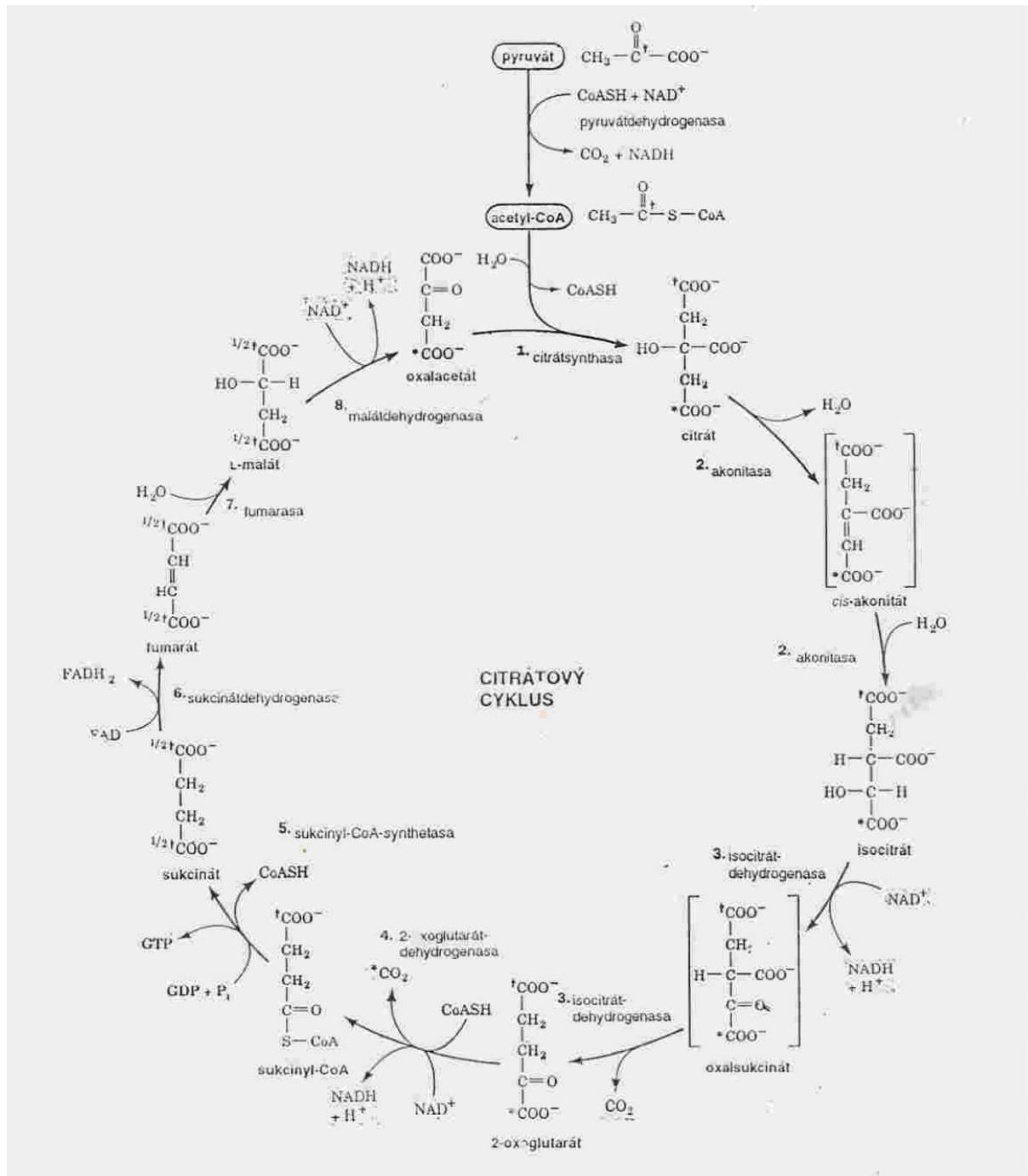
Aerobní respirace

CITRÁTOVÝ CYKLUS

H.Krebs (1937) - Krebsův cyklus, cyklus trikarboxylových kyselin

METABOLISMUS SACHARIDŮ

Štěpení oligosacharidů a polysacharidů

A. Štěpení sacharidů při trávení potravy

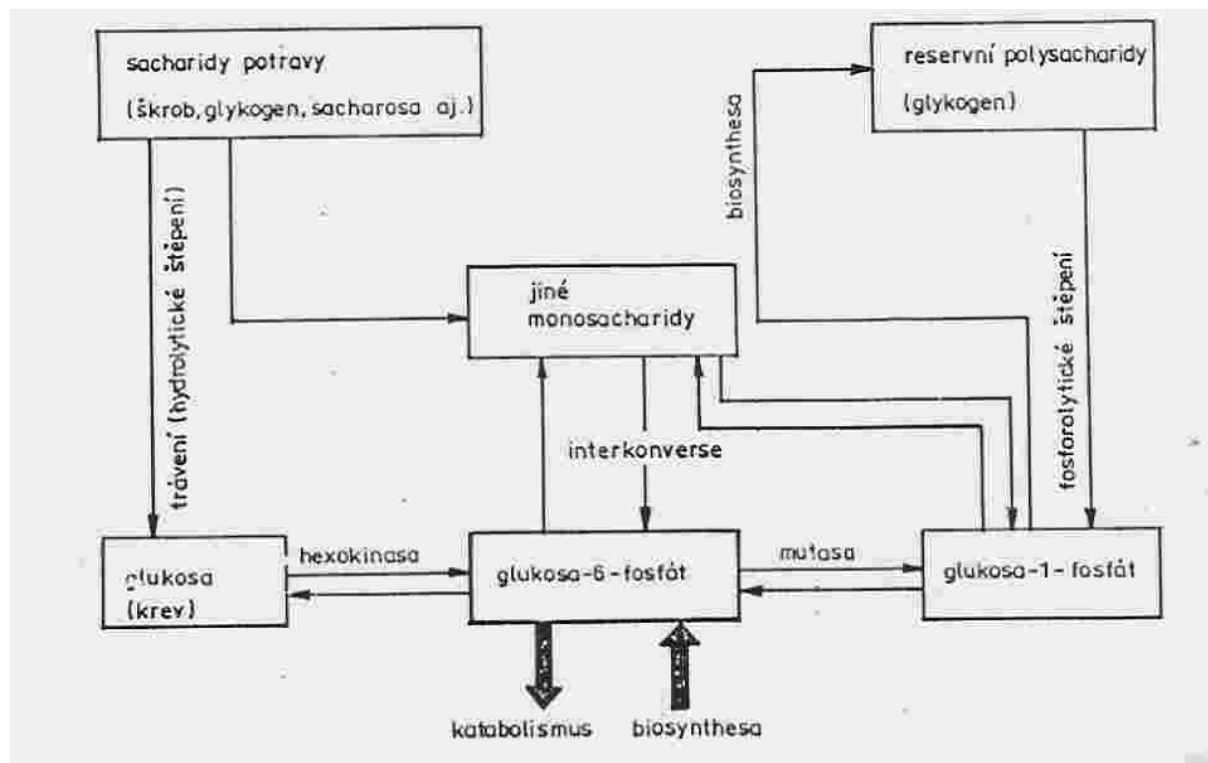
α – amylasa	sliny, pankreas	škrob	Dextriny, maltosa, glukosa
amyloglikosidasa	střeva	glykogen	maltosa
maltasa	"	maltosa	glukosa
laktasa	"	laktosa	glukosa, galaktosa
sacharasa	"	sacharosa	glukosa fruktosa
celulasy	houby, bakterie	celulosa	glukosa

B. Štěpení rezervních polysacharidů

fosforylase	játra	glykogen	glukosa-1-P
β – amylasa	rostliny	škrob	maltosa

Glukosa-6-fosfát - klíčový metabolit

- Fosforylací glukosy z potravy
- Izomerací glukosa-1-fosfátu z tkáňového glykogenu
- Izomeracemi a epimeracemi jiných monosacharidů

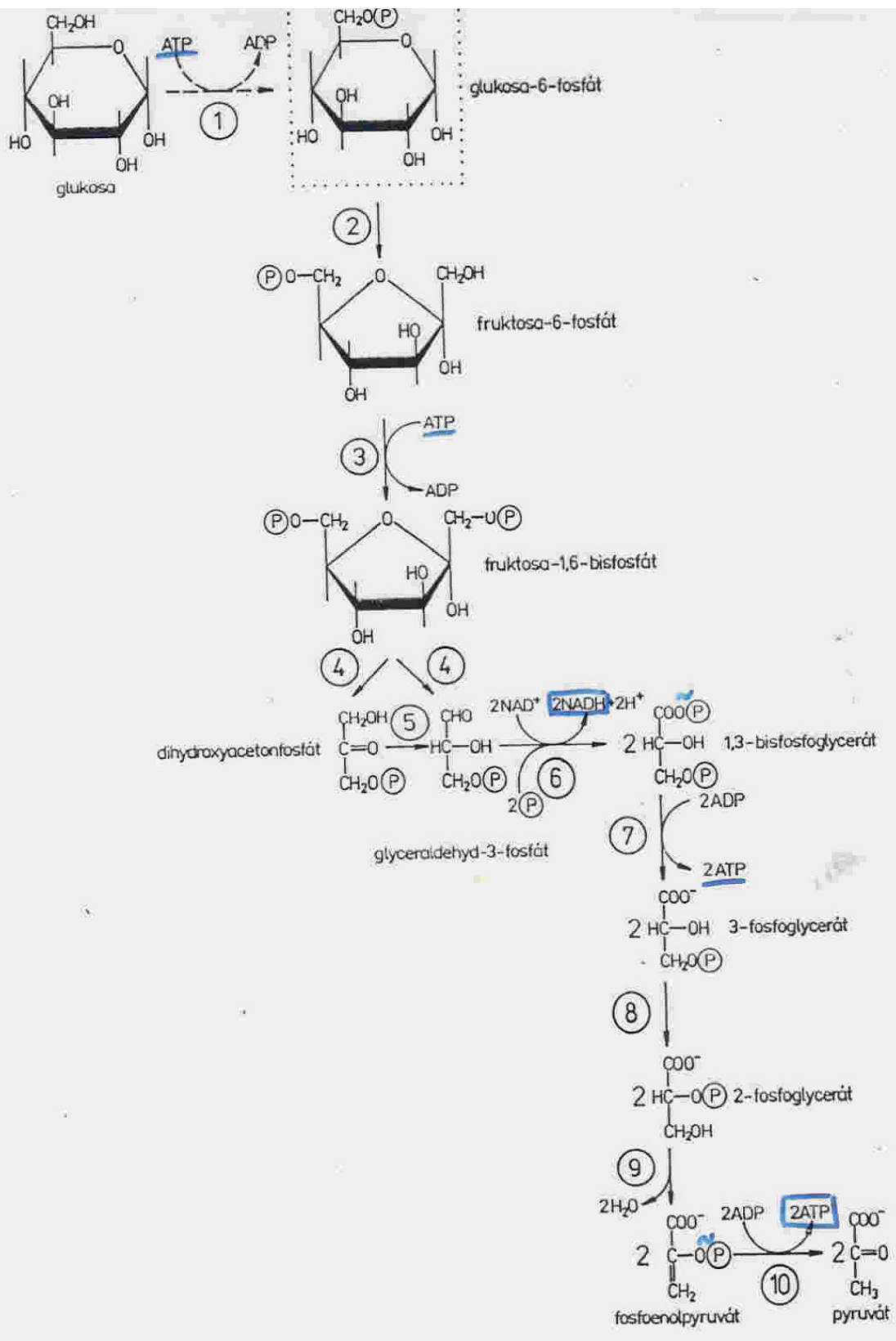

GLYKOLÝZA

Historie :

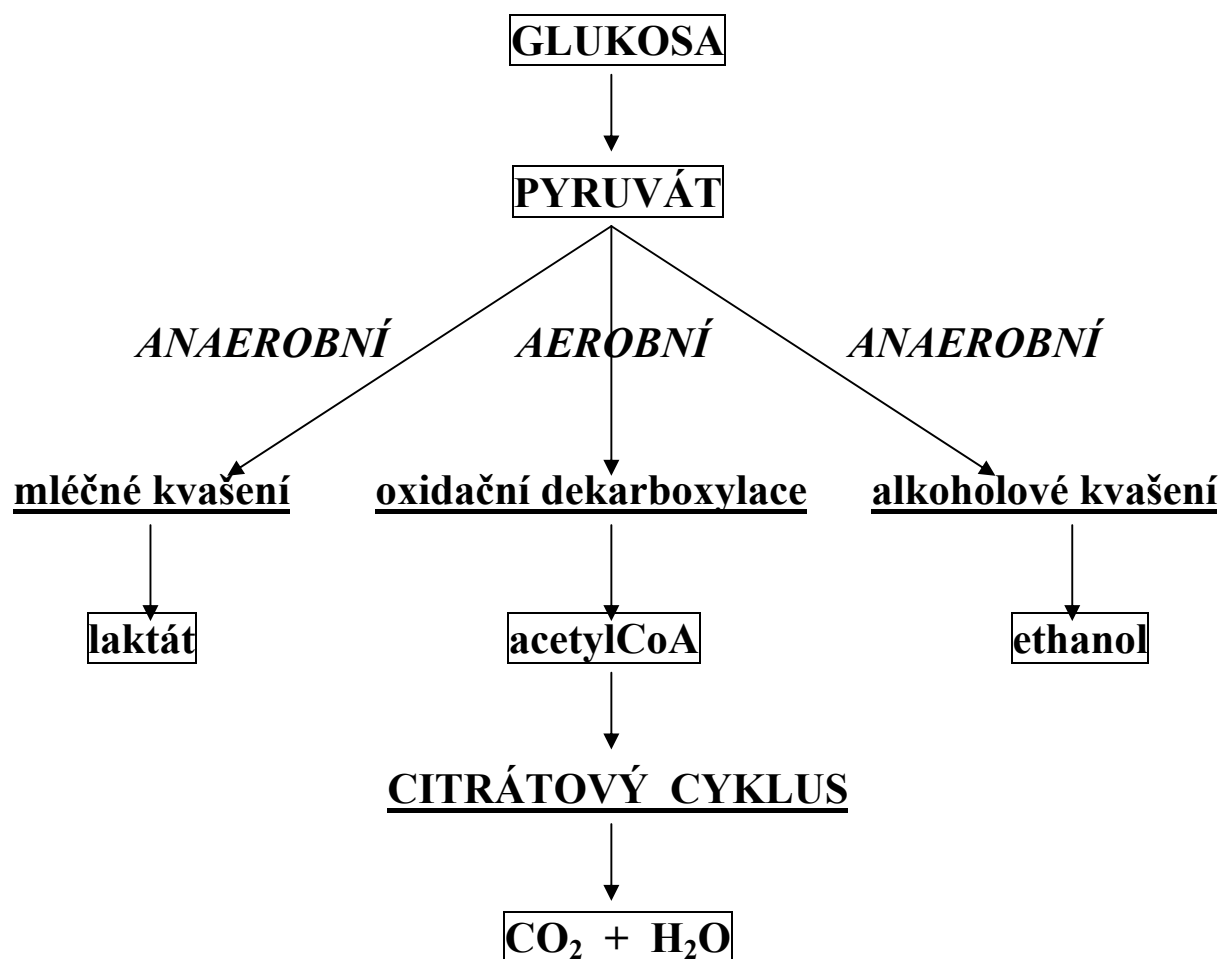
- 19. stol. Paster - kvasinky
Buchner - kvasniční extrakt
- 1905 - 1910 Harden, Young
- 1940 Embden, Meyerhof, Parnas

Bilance glykolýzy

→

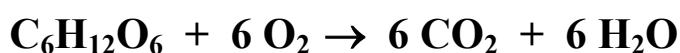

Aerobní odbourávání

Oxidační dekarboxylace :

Bilance aerobní glykolýzy :

Glykolýza	1 ATP + 1 NADH	(4-1) ATP
Oxidační dekarboxylace	1 NADH	3 ATP
Citrátový cyklus	1 ATP 3 NAD + FADH ₂	12 ATP
CELKEM	18 ATP/ triosu tj.	36 ATP/ glukosu tj. 40 %

Mléčné kvašení

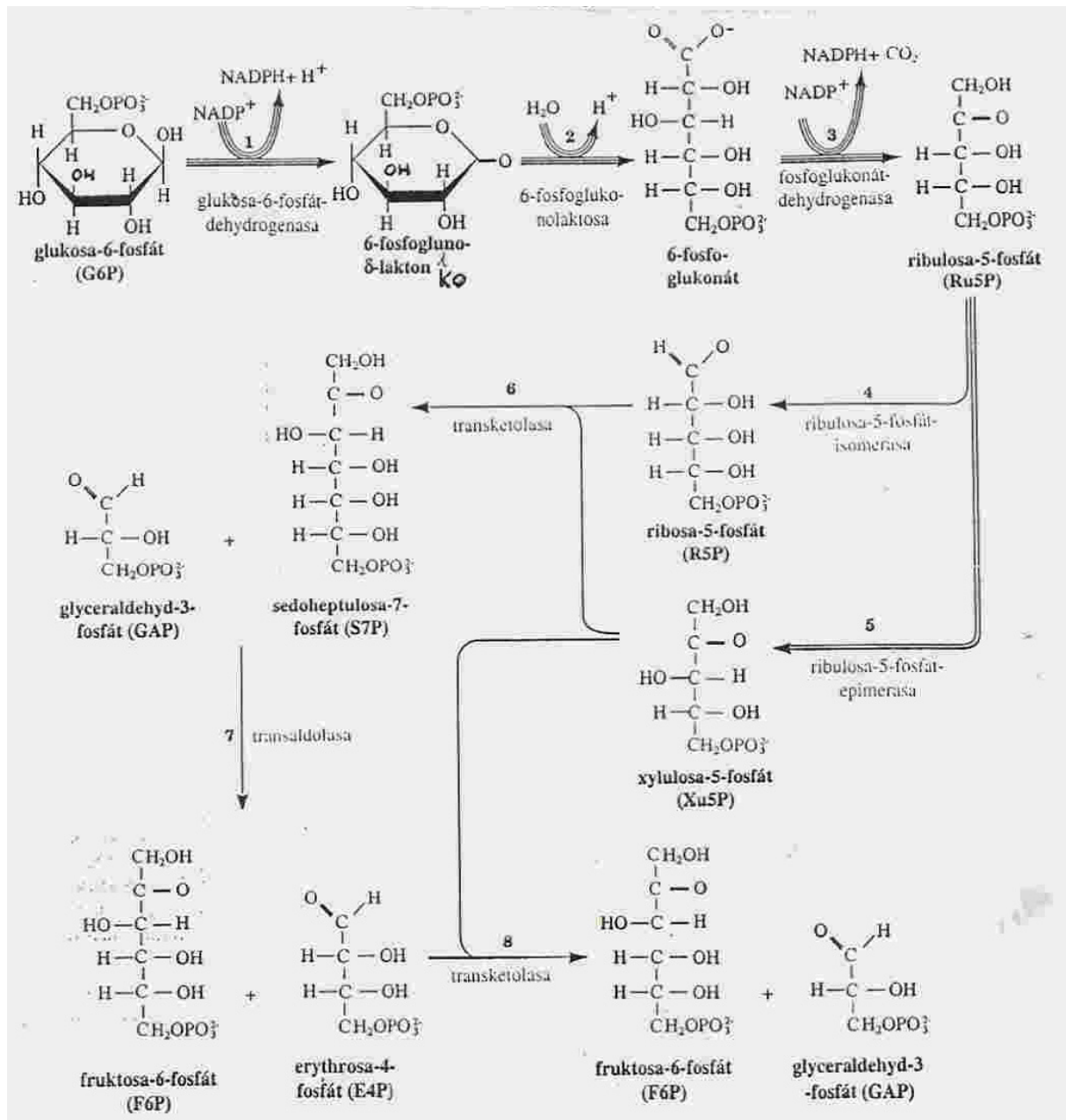
Bilance mléčného kvašení :

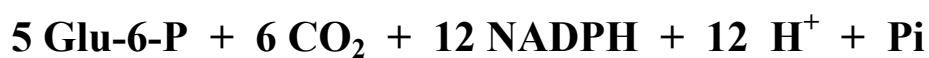
Glykolýza	1 ATP + 1 NADH	
Mléčné kvašení	- 1 NADH	
CELKEM	1 ATP/ triosu tj.	2 ATP/ glukosu tj. 2 %

Pentosový cyklus

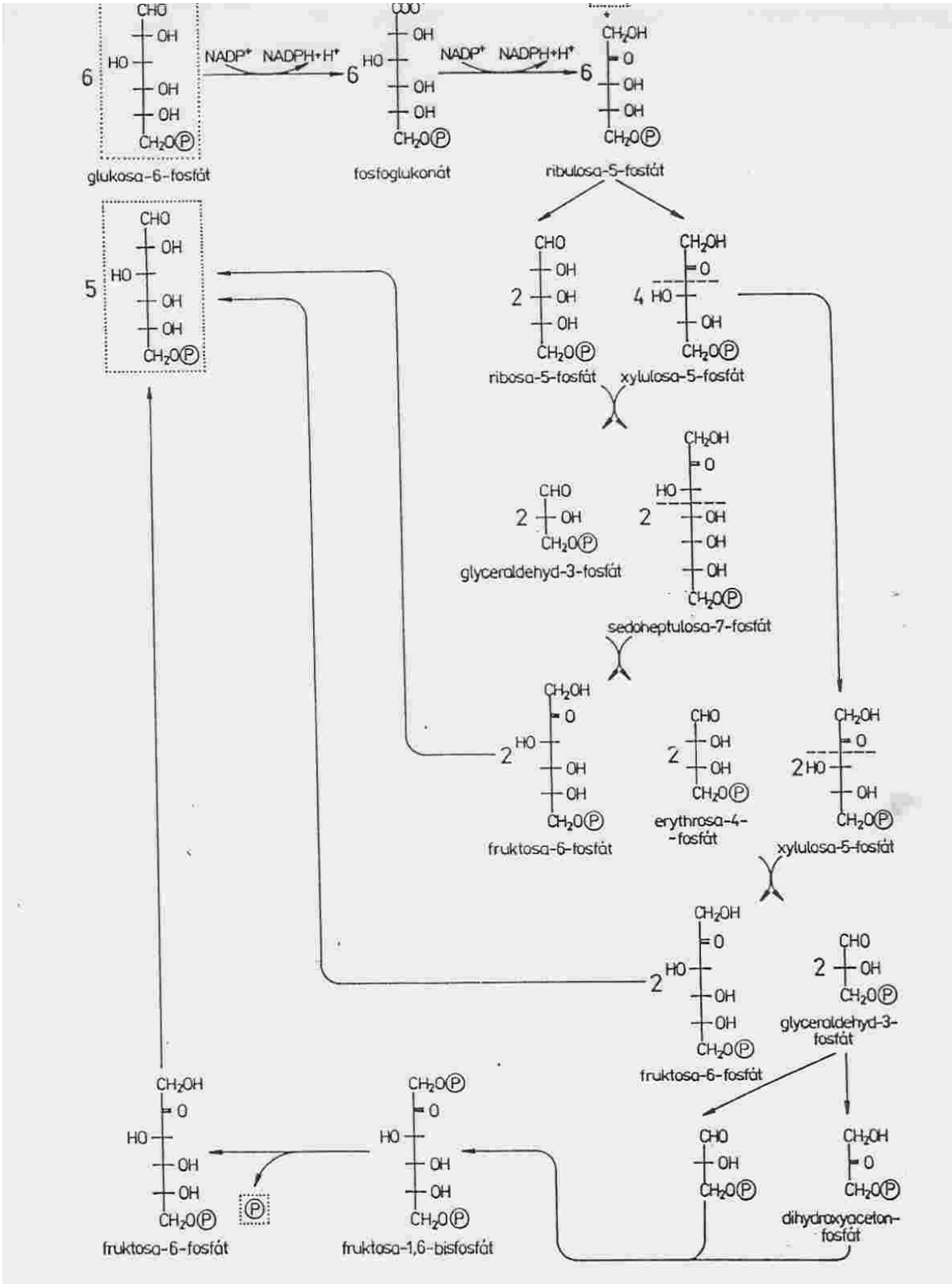

→

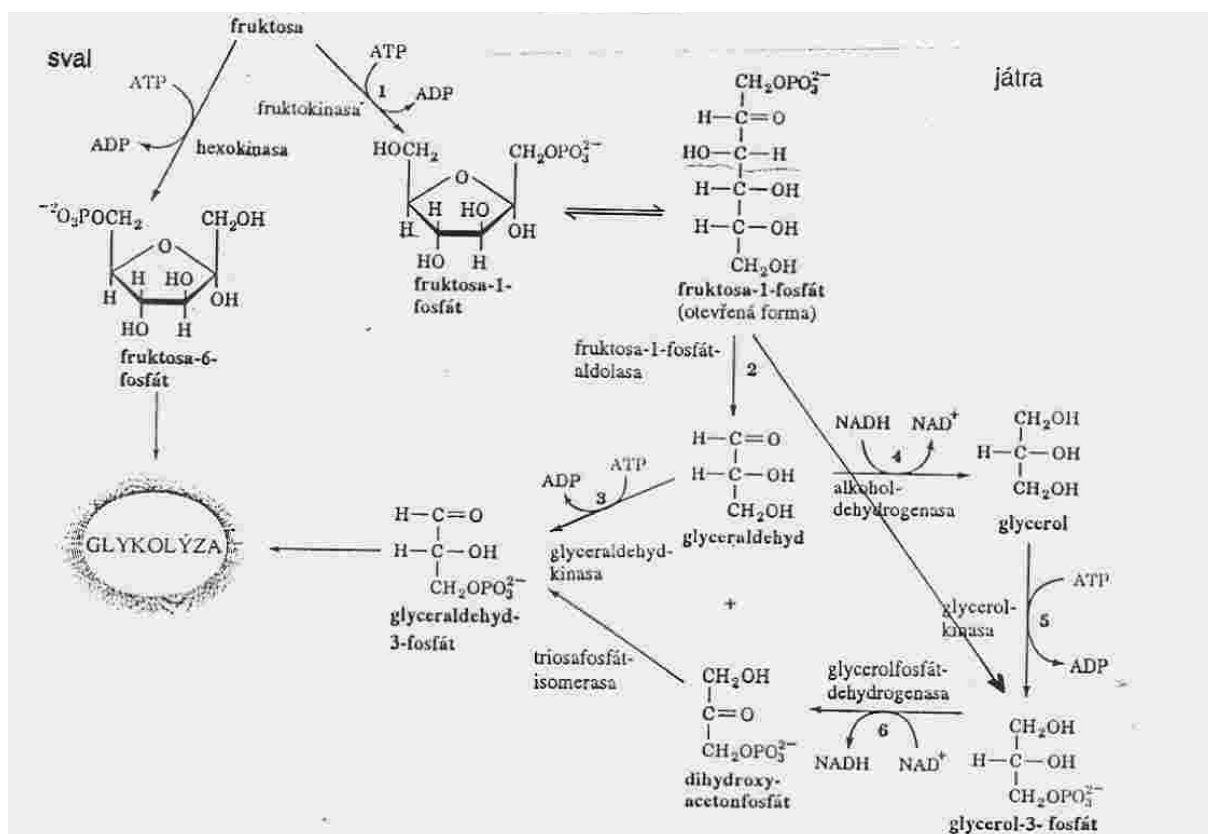

glykolýza	-	36 ATP
pentosový cyklus	-	36 ATP

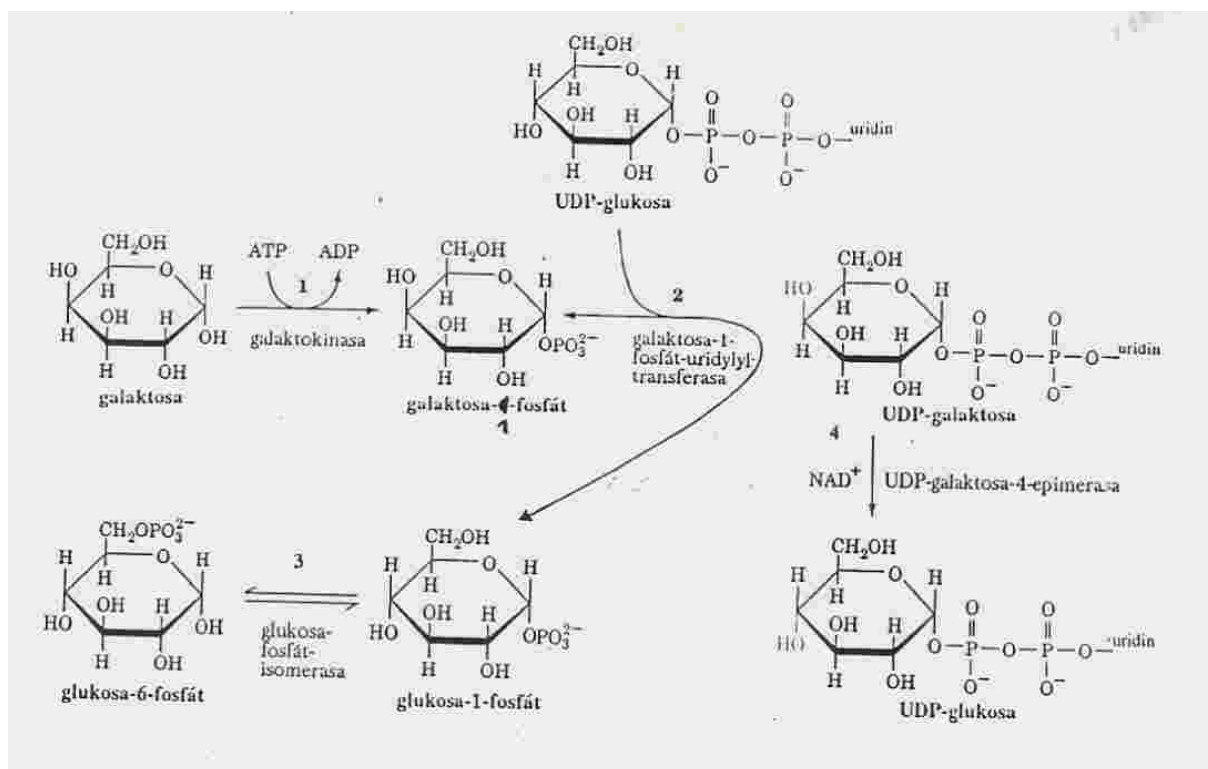

Fruktosa

Galaktosa

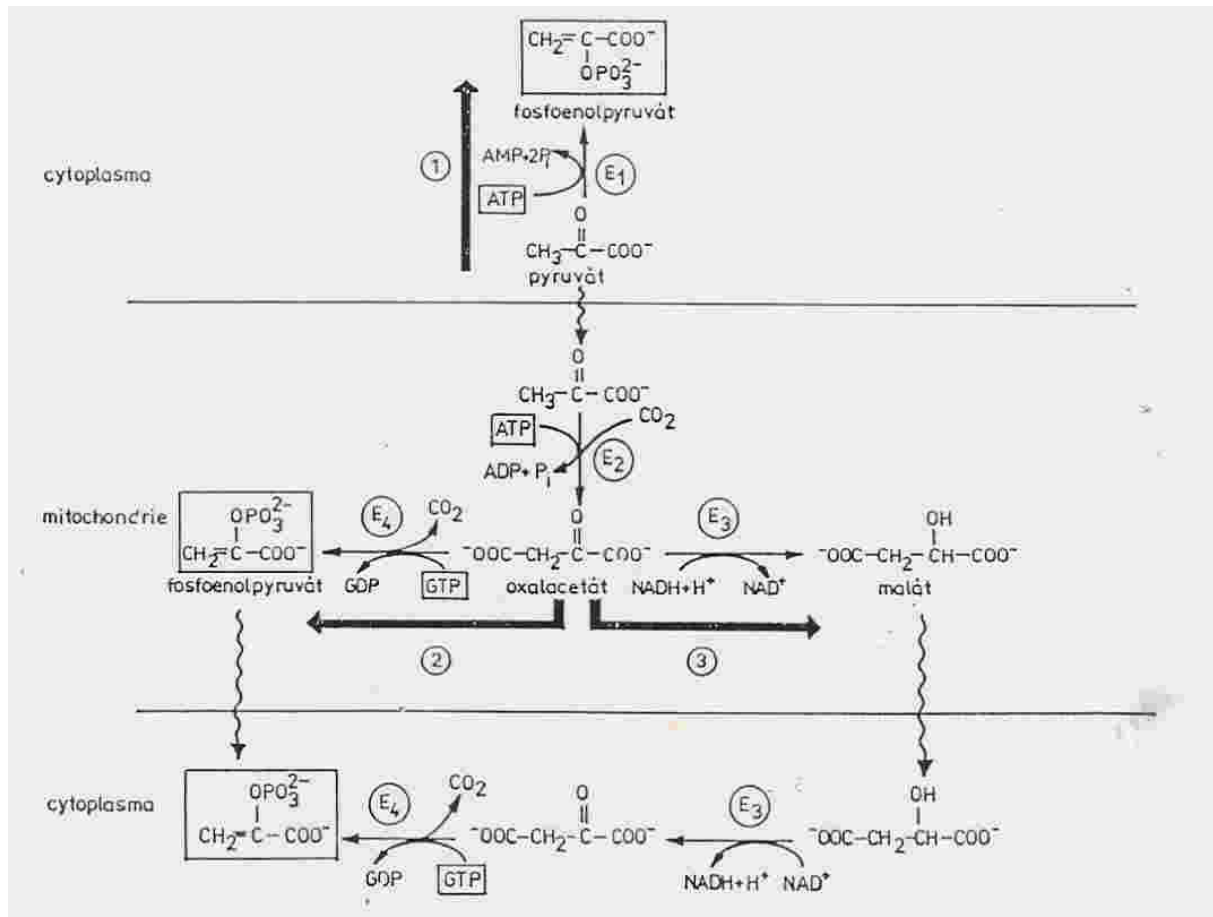

BIOSYNTÉZA SACHARIDŮ

- Glukoneogenese
- Fotosyntéza

Glukoneogenese

1. Vznik fosfoenolpyruvátu

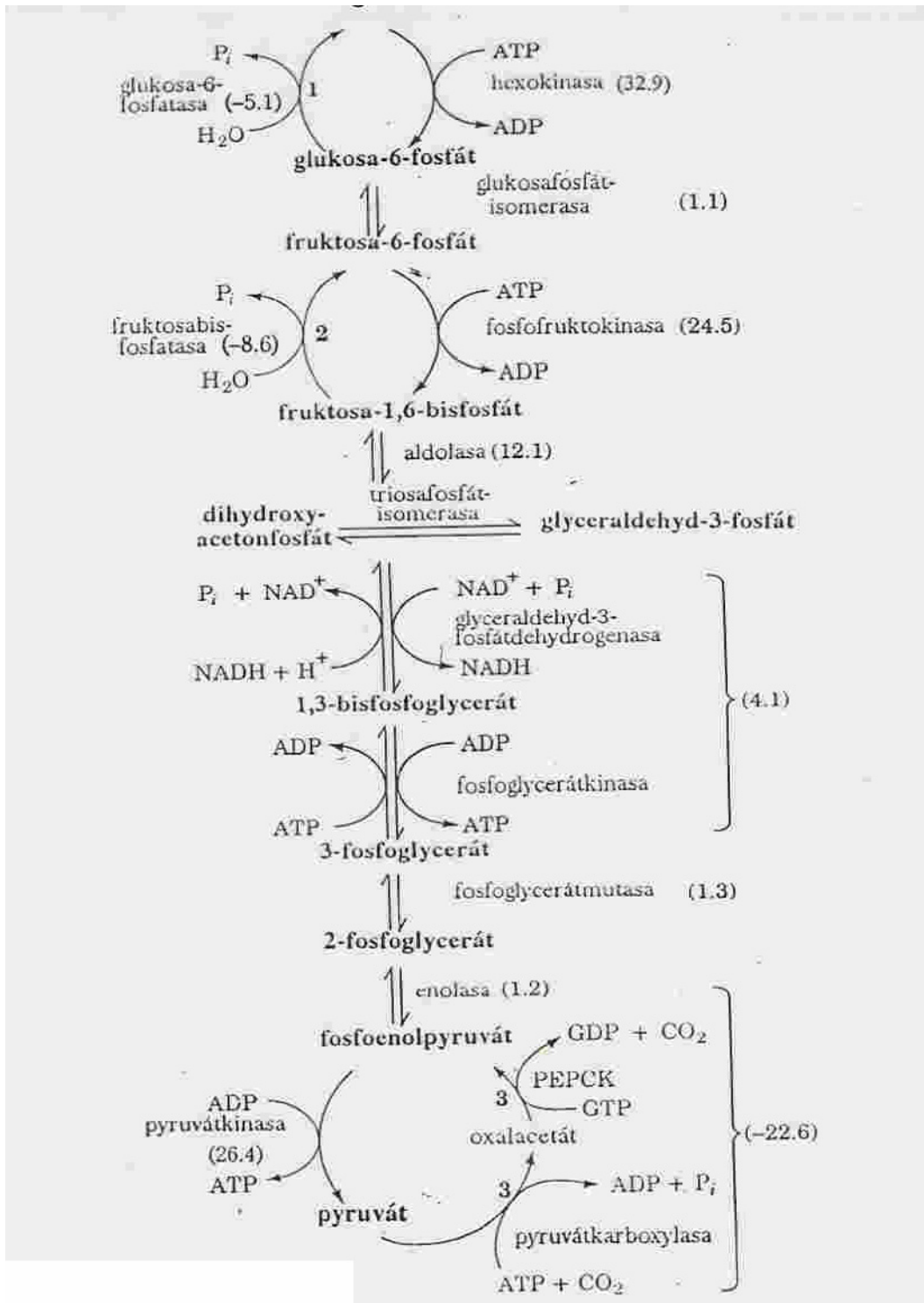
2. Hydrolytické reakce

A. fruktosabisfosfataza

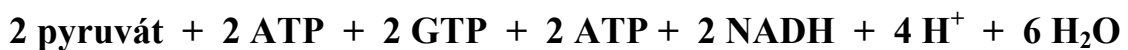

B. glukosafosfataza

Bilance glukoneogeneze

→

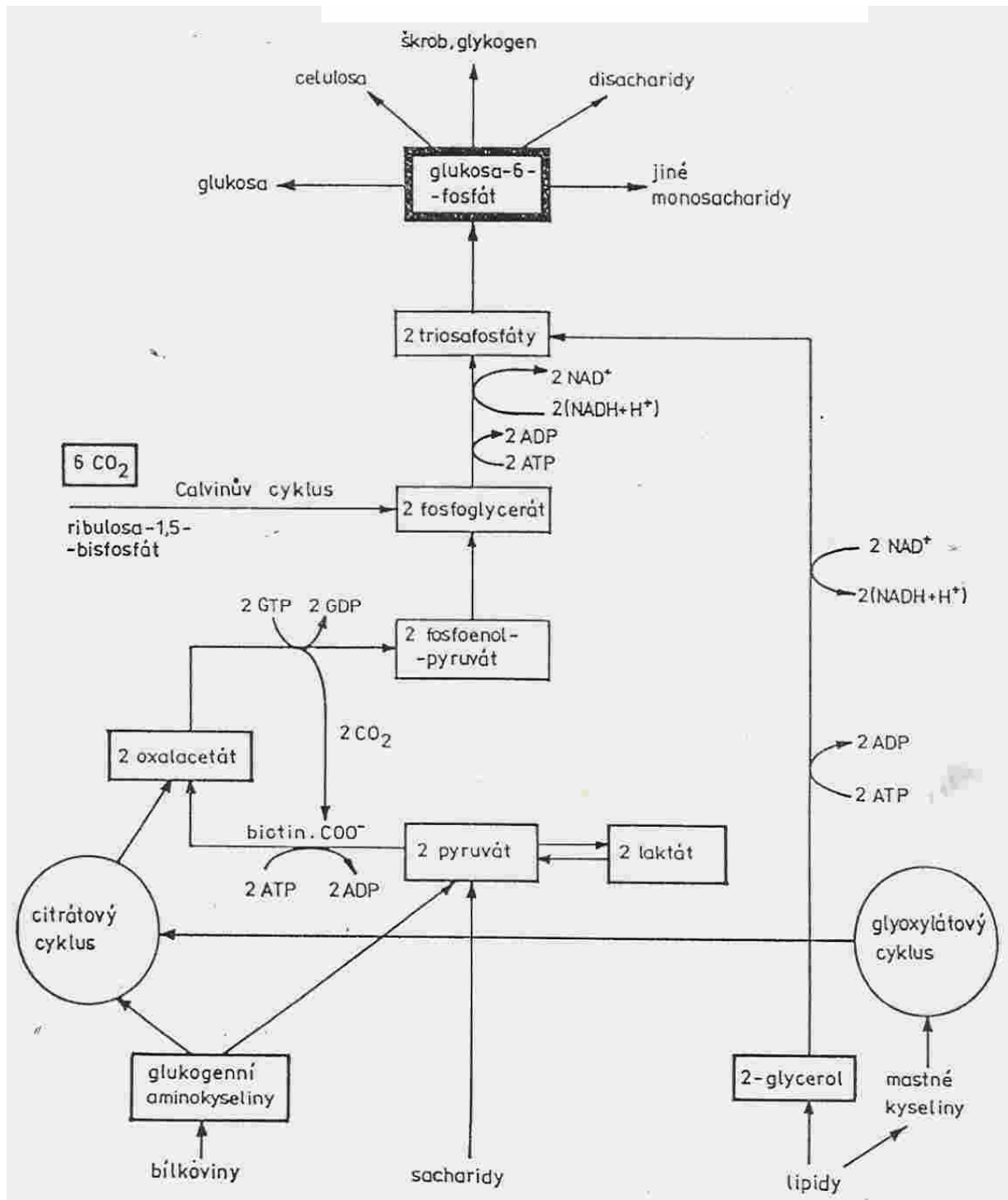

$$\text{glykolysa (8 ATP) - glukoneogeneze (12 ATP) = - 4 ATP}$$

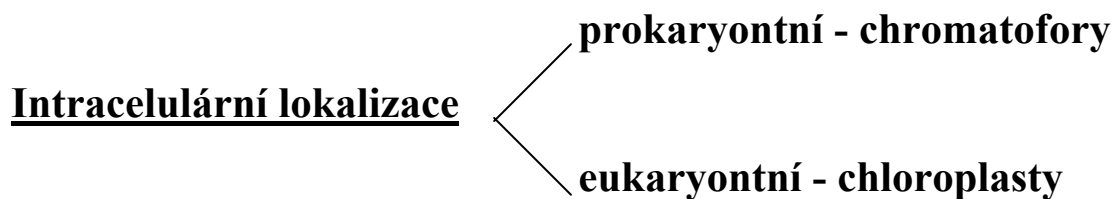
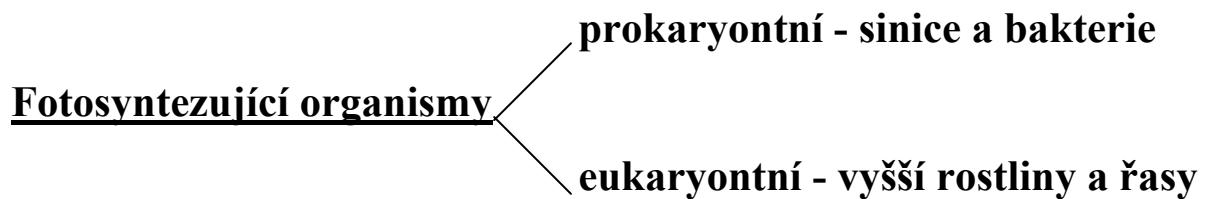
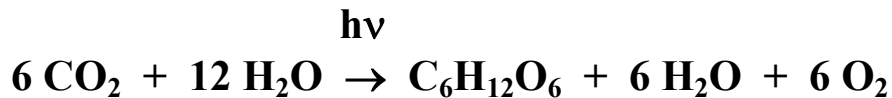
BIOSYNTÉZA SACHARIDŮ

FOTOSYNTÉZA

Význam :

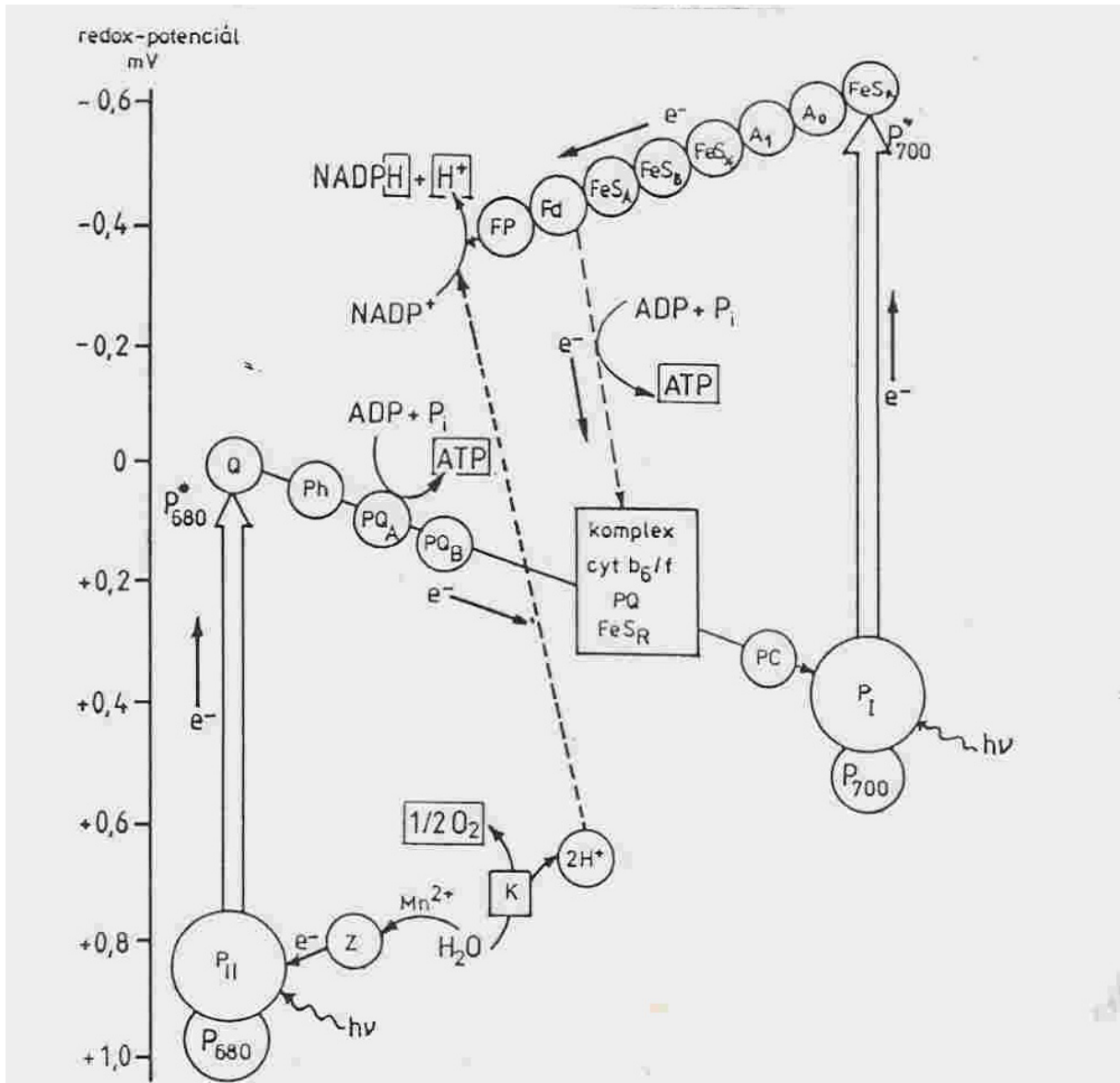
- zachycení sluneční energie a syntéza glukosy z CO_2 a H_2O
- produkce O_2

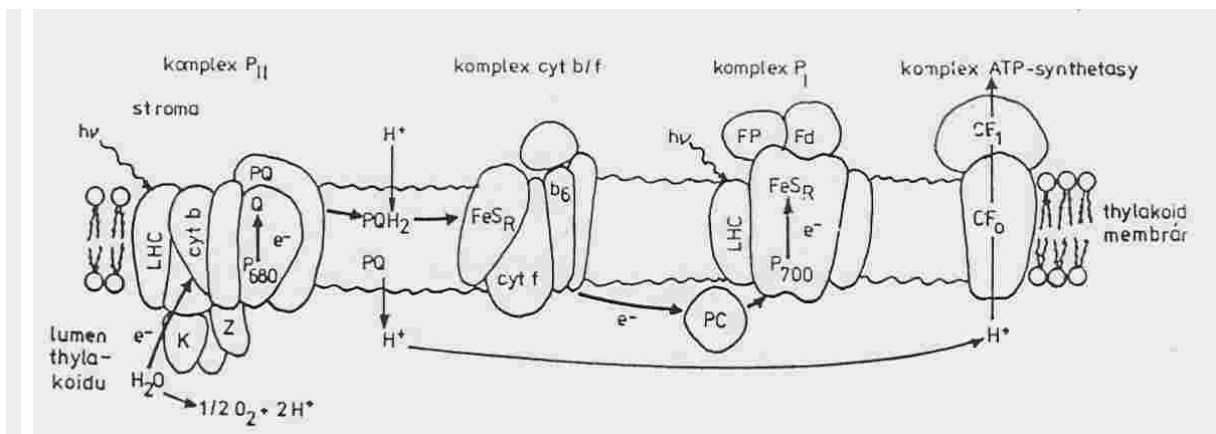
Světelná fáze

- proces zachycení záření
- cyklický tok elektronů - cyklická fotofosforylace $\rightarrow$ ATP
- necyklický tok elektronů - necyklická fotofosforylace $\rightarrow$ ATP, NADP
- fotolýza vody - $\text{H}_2\text{O} \rightarrow 2 \text{H}^+ + 2 \text{e}^- + \frac{1}{2} \text{O}_2$
- spřažení transportu elektronů se syntézou ATP

Schéma fotosystémů I a II

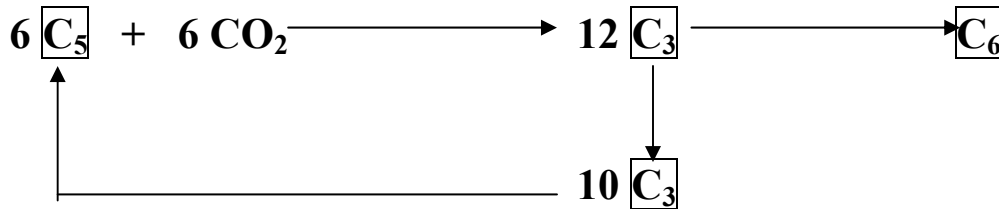

Spražení toku elektronů a fotofosforylace

Temná fáze

M.CALVIN

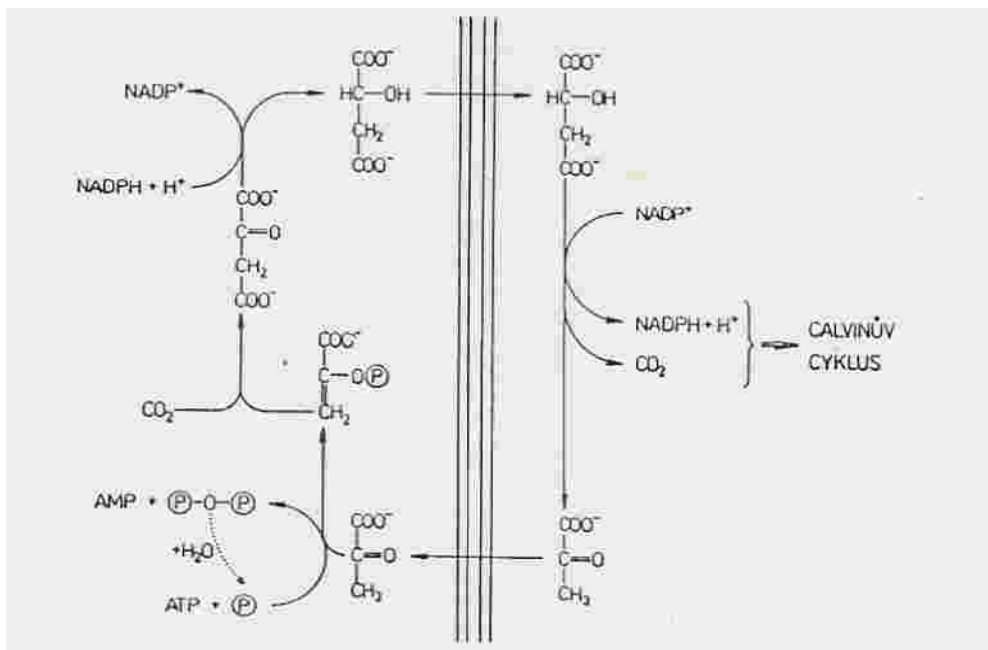
Jiný způsob fixace CO₂

C₃ rostliny

- většina rostlin a řas
- akceptor CO₂ ribulosa-5-P
- produkt 3-P-glycerát

C₄ rostliny

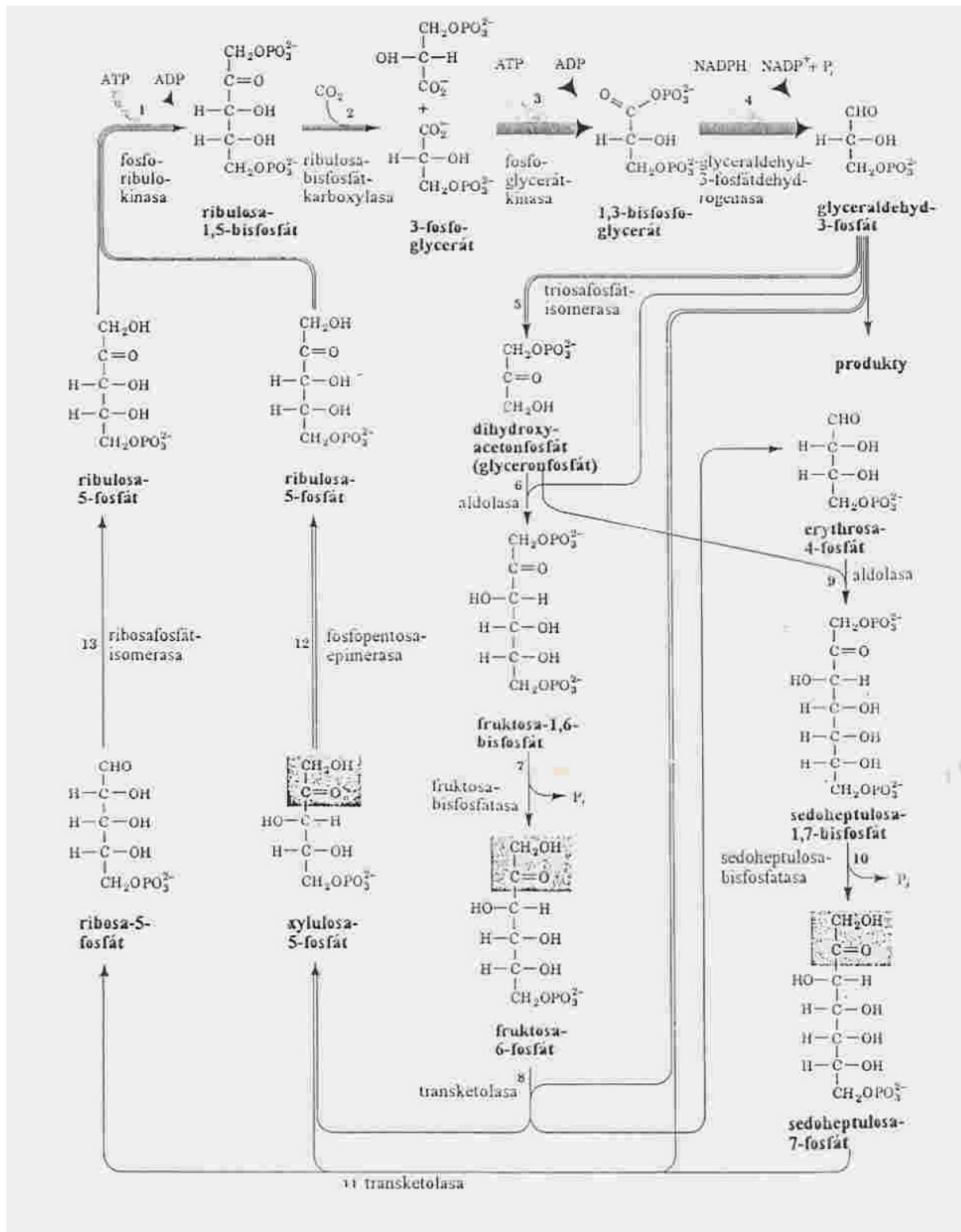
- rychlerostoucí tropické rostliny
- akceptor CO₂ fosfoenolpyruvát
- produkt oxalacetát

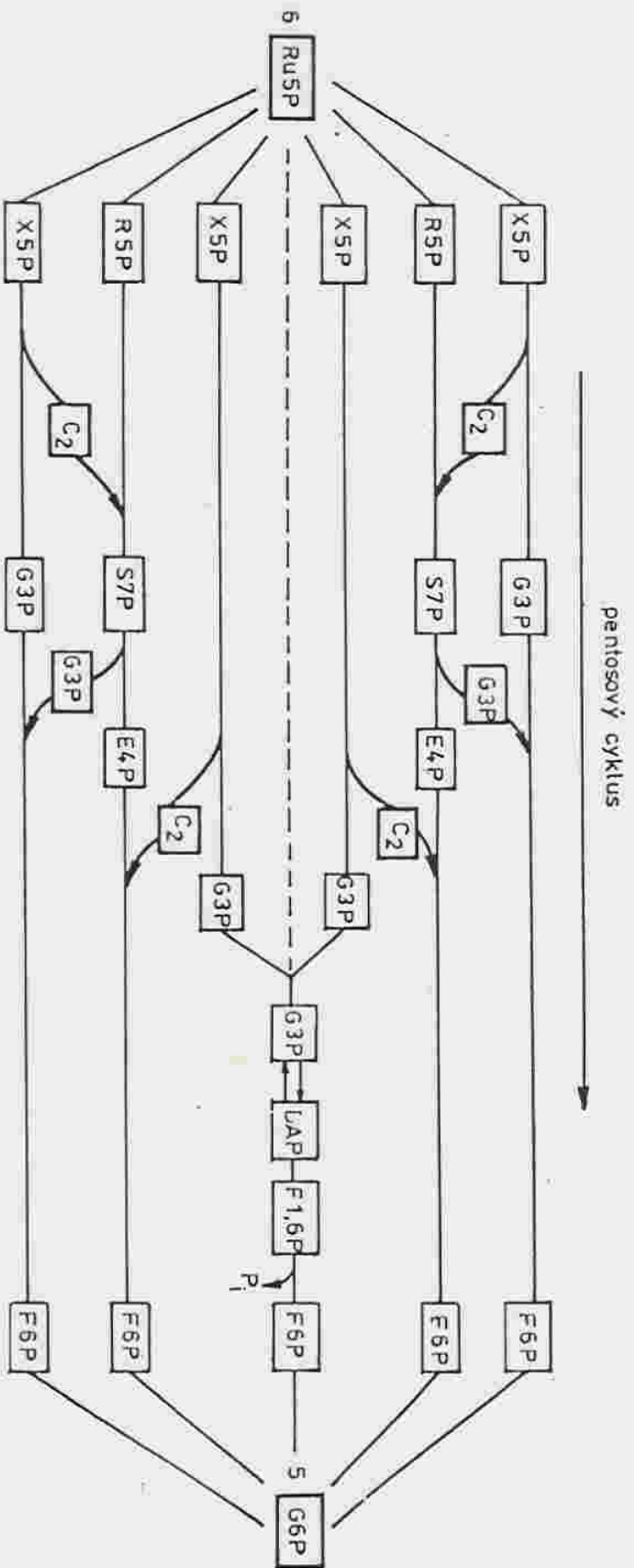

CAM rostliny

- tučnolisté
- příjem CO₂ probíhá v noci

Calvinův cyklus

4.19 Zjednodušené schéma regenerační fáze pentosového cyklu a Calvinova cyklu (kap. 6.2.3)

Seznam zkratk:

aktivovaný glykolaldehyd C_2

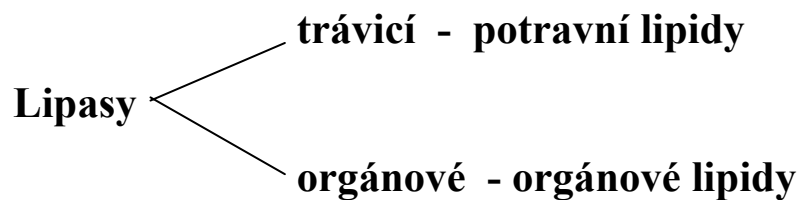
- Aldosy
- glyceraldehyd-3-fosfát G3P
  - erythrosa-4-fosfát E4P
  - ribosa-5-fosfát R5P
  - glukosa-6-fosfát G6P

- Ketosy
- dihydroxyacetonfosfát
  - ribulosa-5-fosfát
  - xydulosa-5-fosfát
  - fruktosa-6-fosfát
  - fruktosa-1,6-bisfosfát
  - sedoheptulosa-7-fosfát

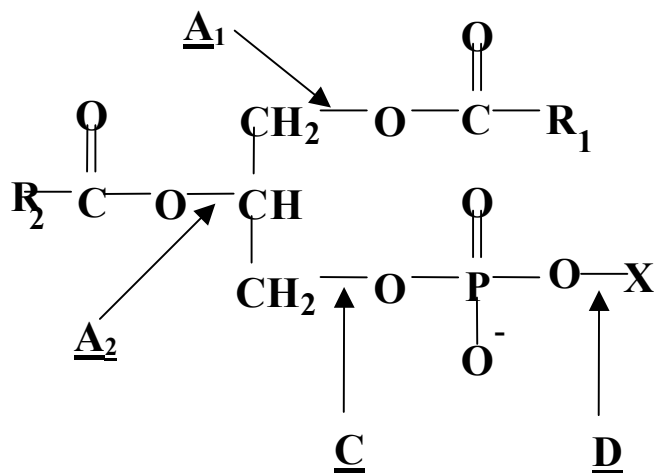
- DAP
- Ru5P
- X5P
- F6P
- F1,6P
- S7P

METABOLISMUS LIPIDŮ

Lipasy - hydrolasy - karboxylesterasy

Fosfolipasy

Odbourávání mastných kyselin

β oxidace

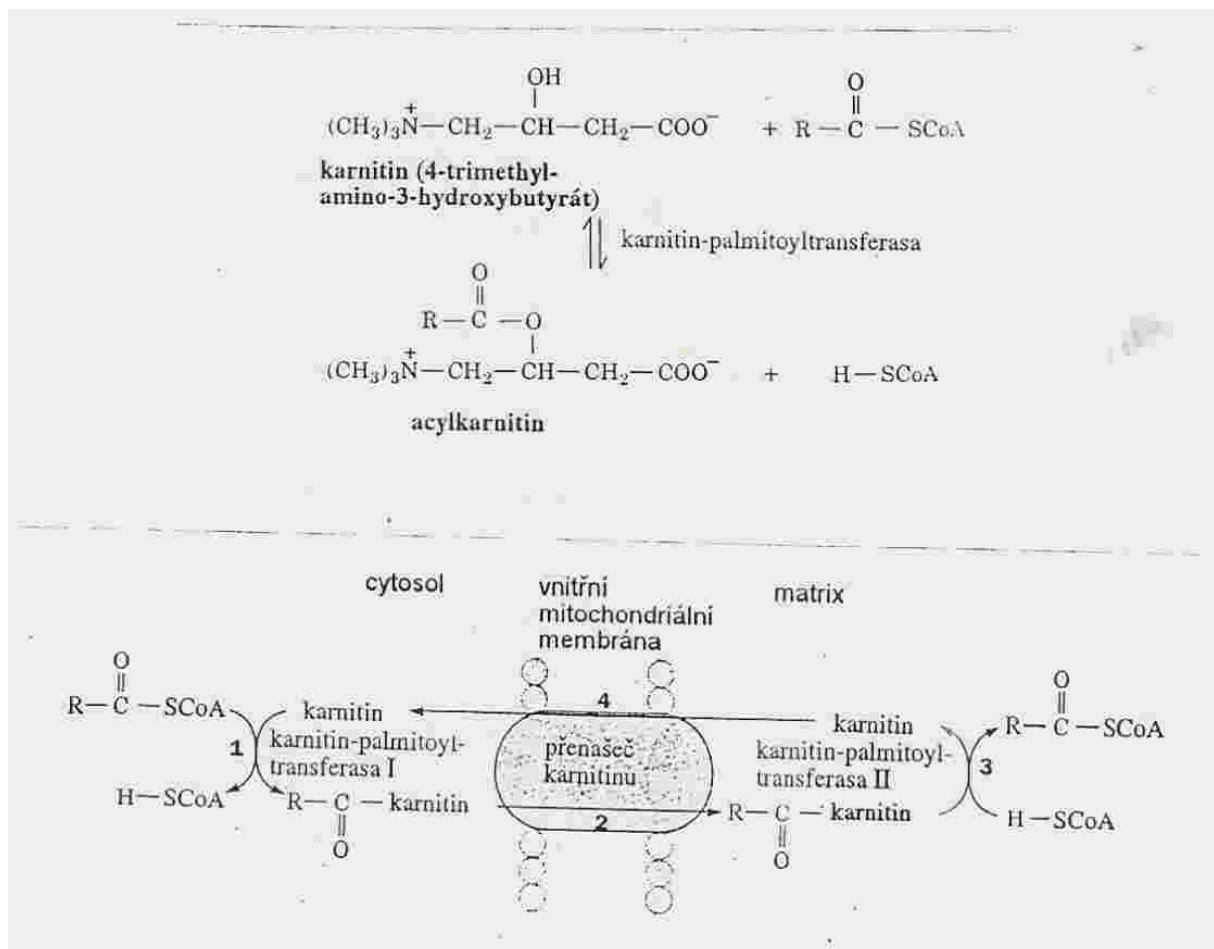
F.KNOOP 1909

F.LYNEN 1951

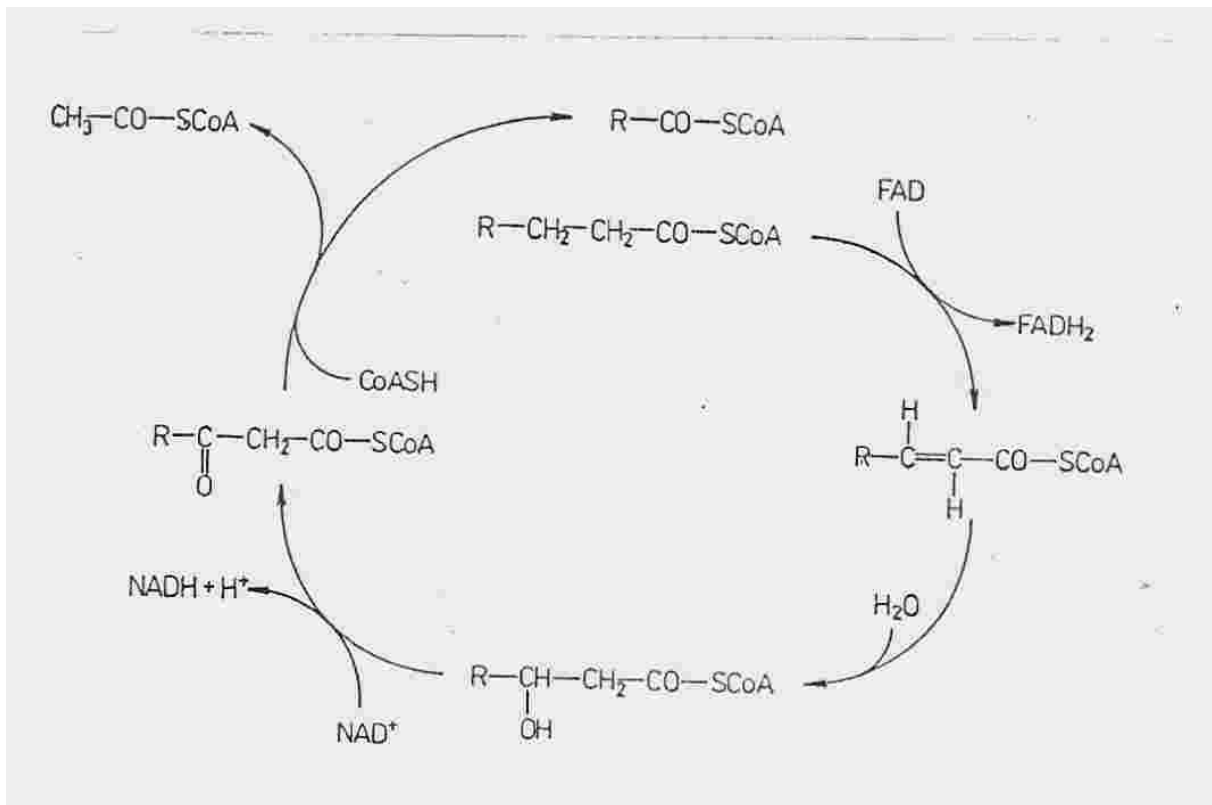
A. Aktivace mastných kyselin

B. Transport RCOSCoA - karnitinový člunek

C. β oxidace

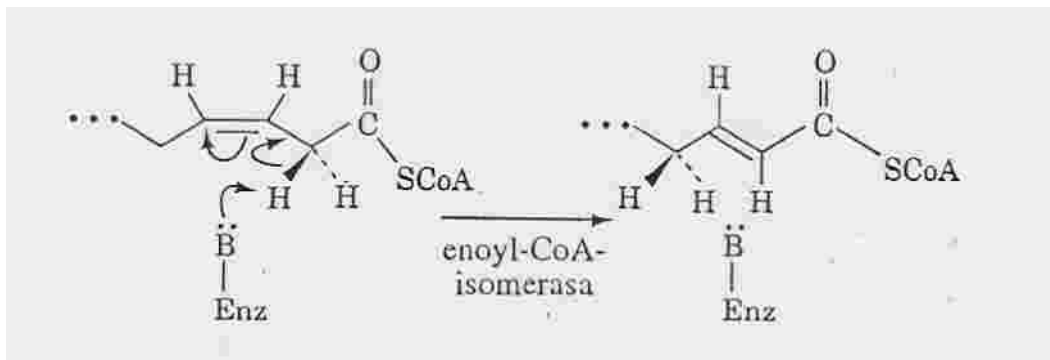

Bilance β oxidace :

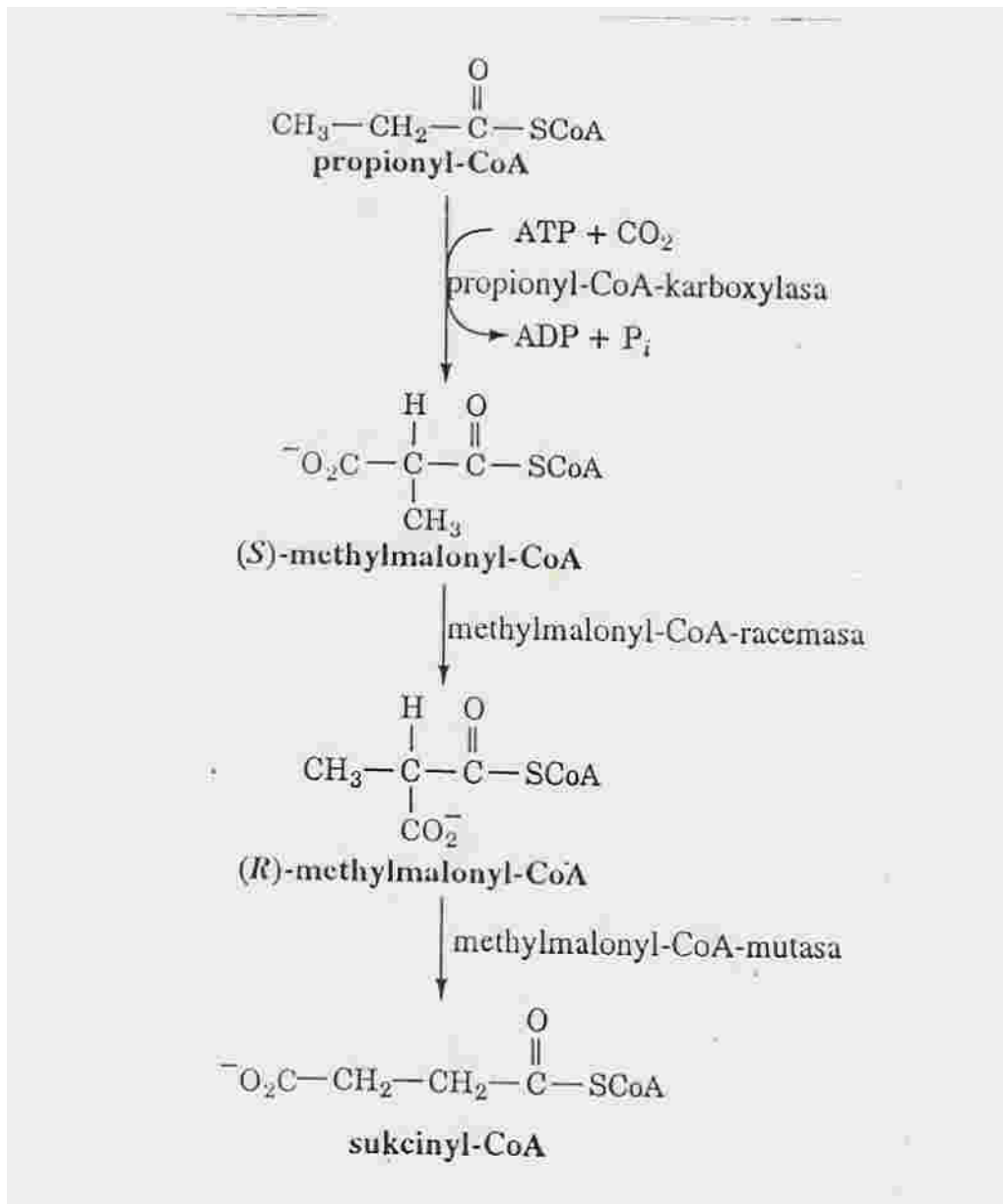
1. cyklus - 1 $FADH_2$ (2 ATP) + 1 NADH (3 ATP) - 5 ATP
 acetylCoA (citrátový cyklus) - 12 ATP

na C_{16} - 7 x β oxidace + 8 x citrátový cyklus - aktivace
 (7 x 5) + (8 x 12) - 2 ATP = 129 ATP

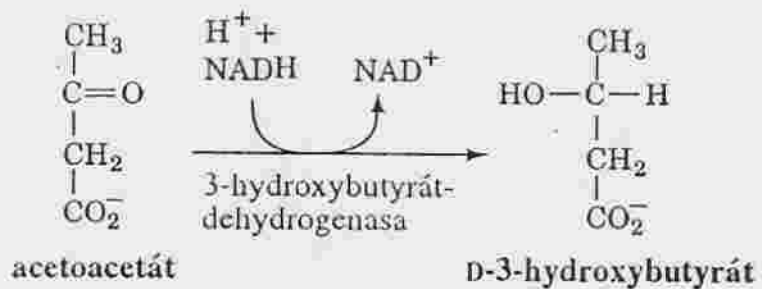
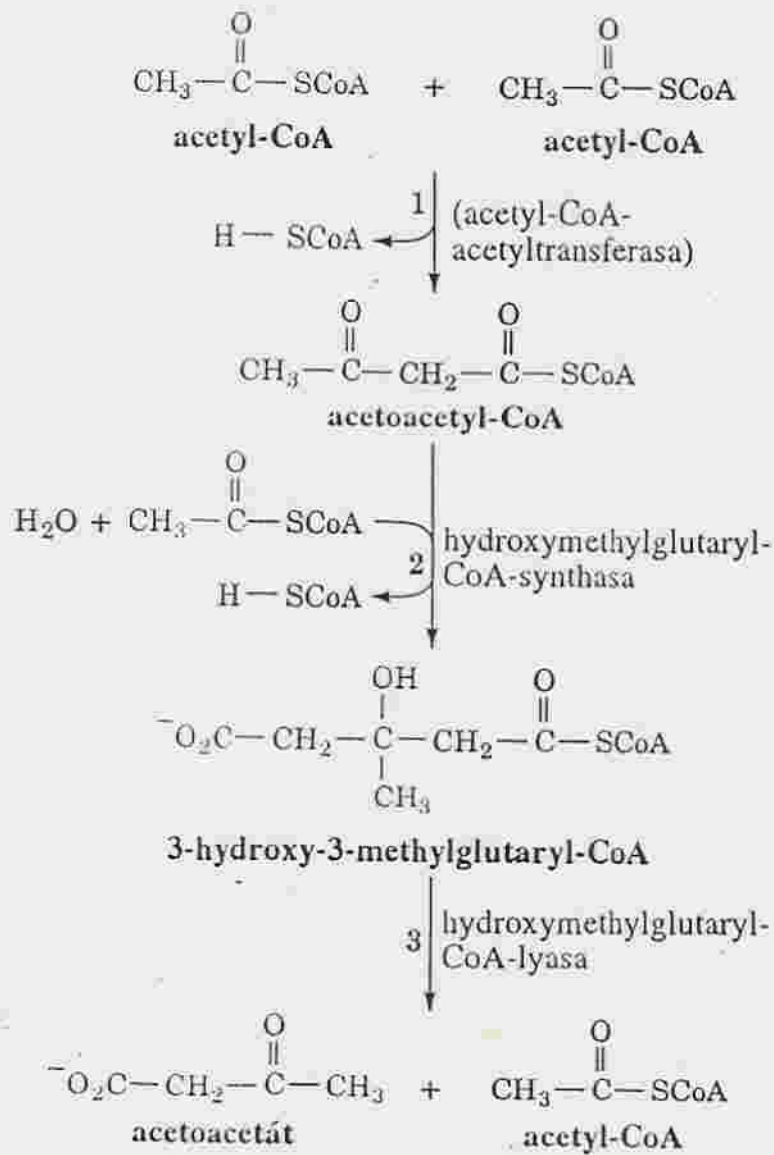
Odbourávání nenasycených mastných kyselin

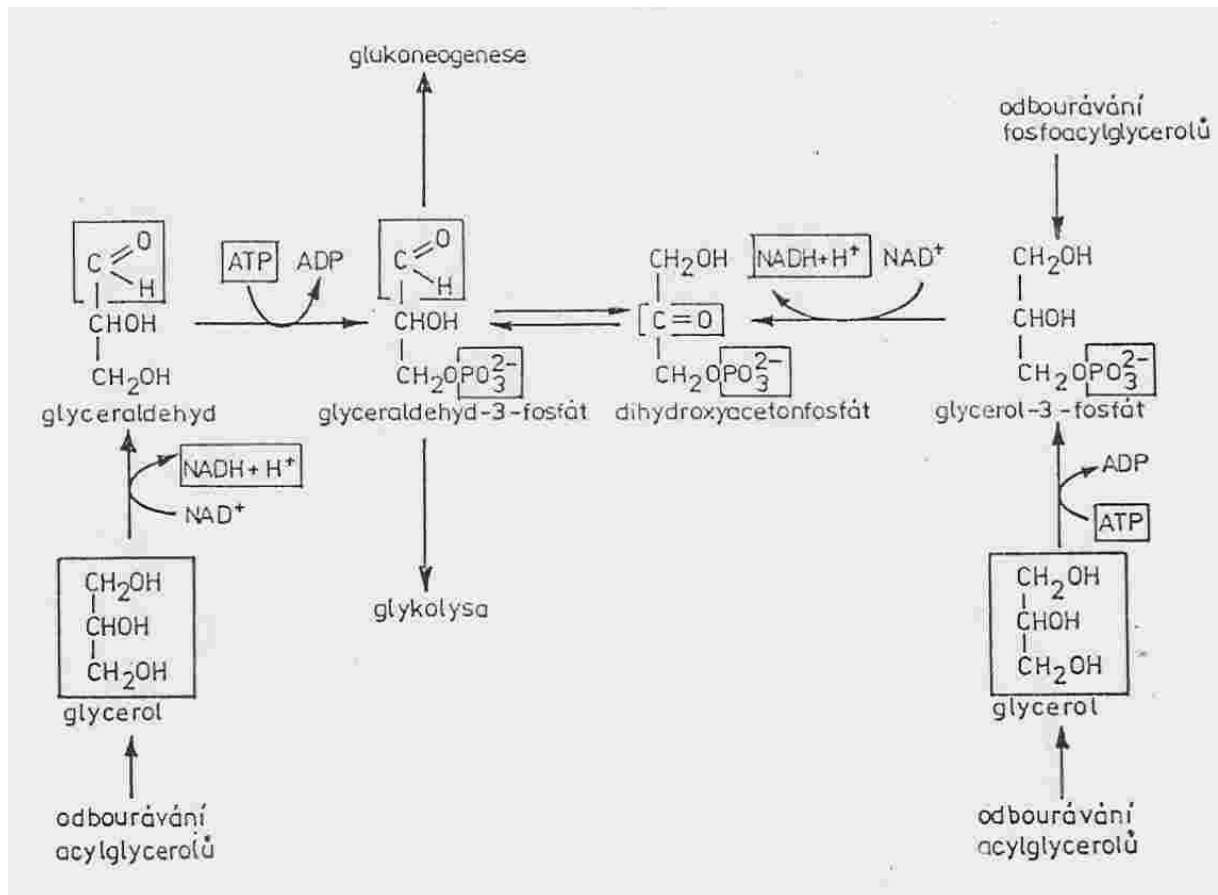
Odbourávání mastných kyselin s lichým počtem C atomů

Ketonové látky

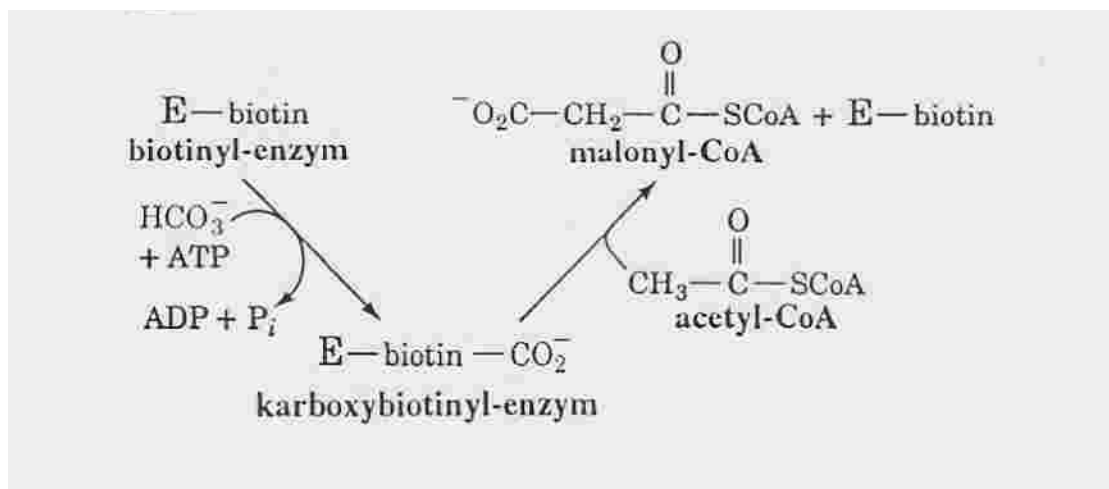

Metabolismus glycerolu

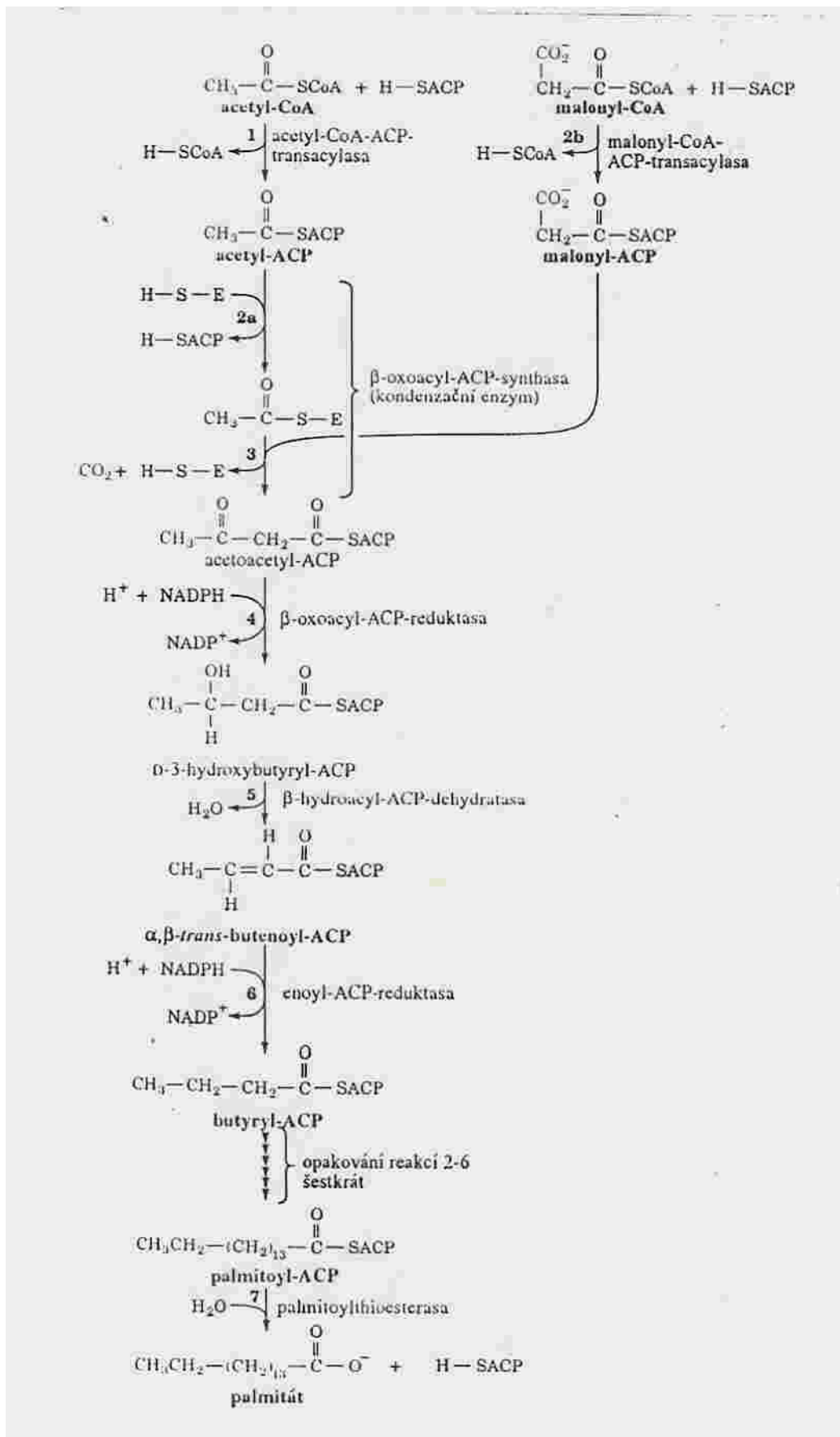

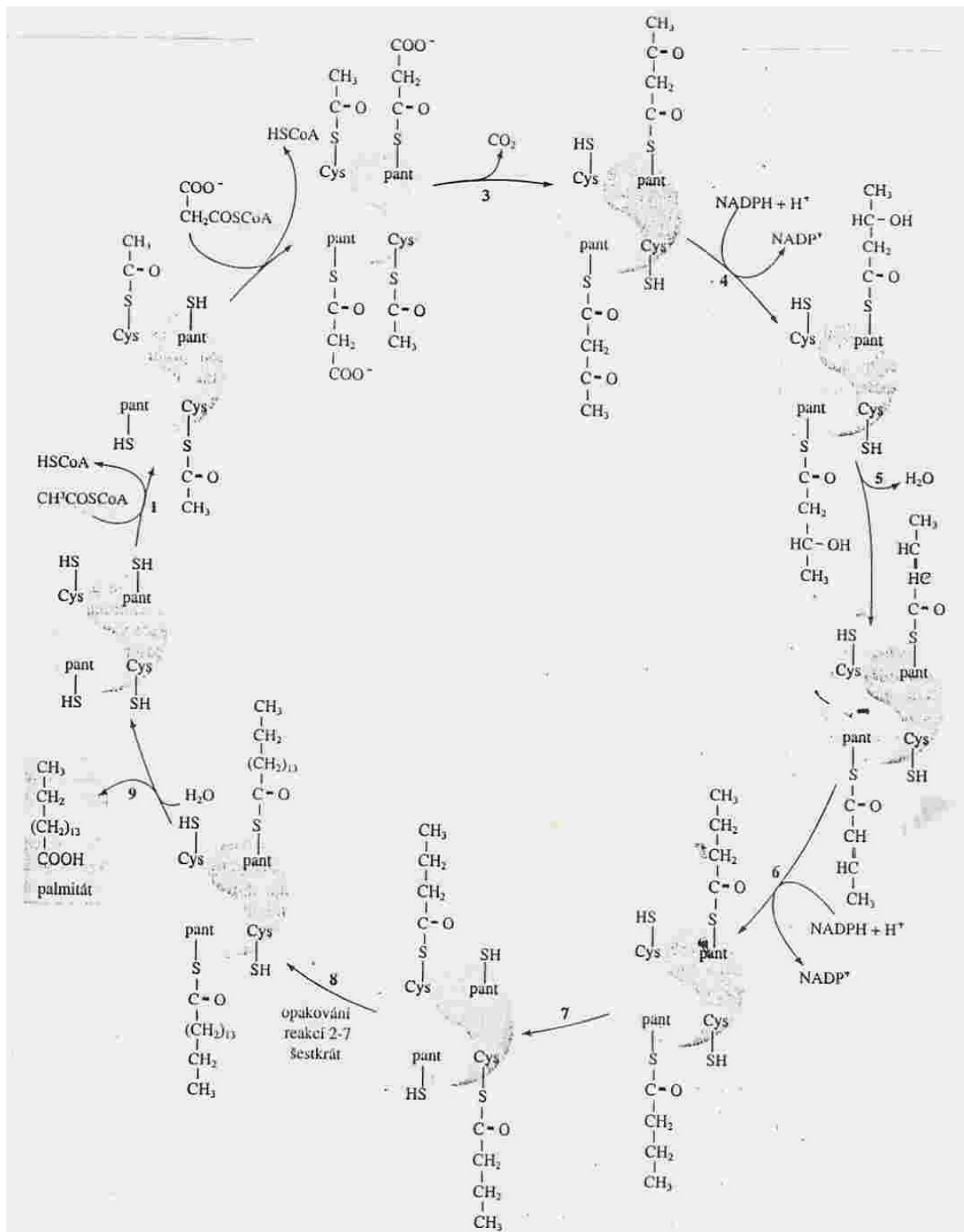
Biosyntéza mastných kyselin

A. Syntéza malonylCoA

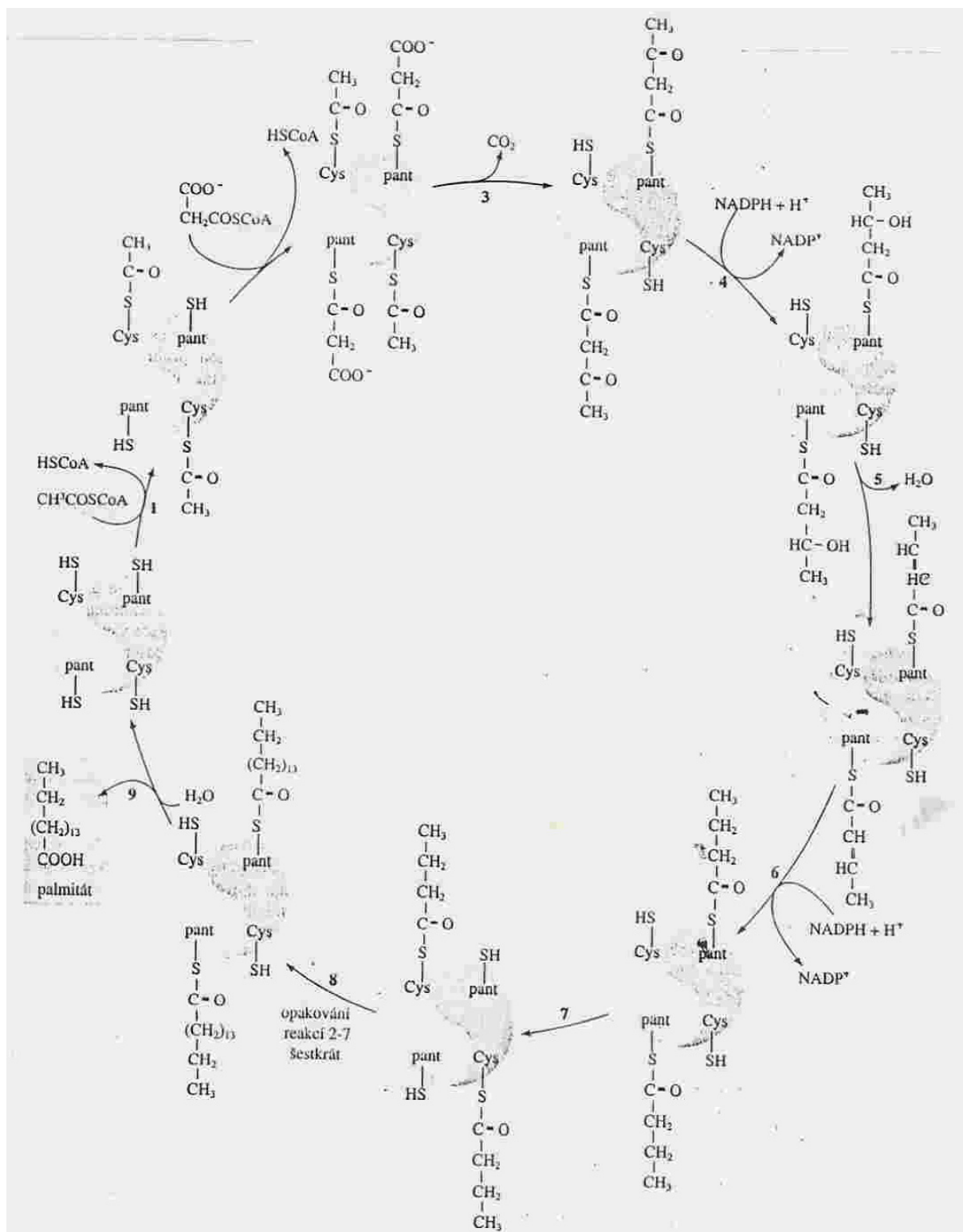

B. Syntéza palmitové kyseliny

Synthesa mastných kyselin

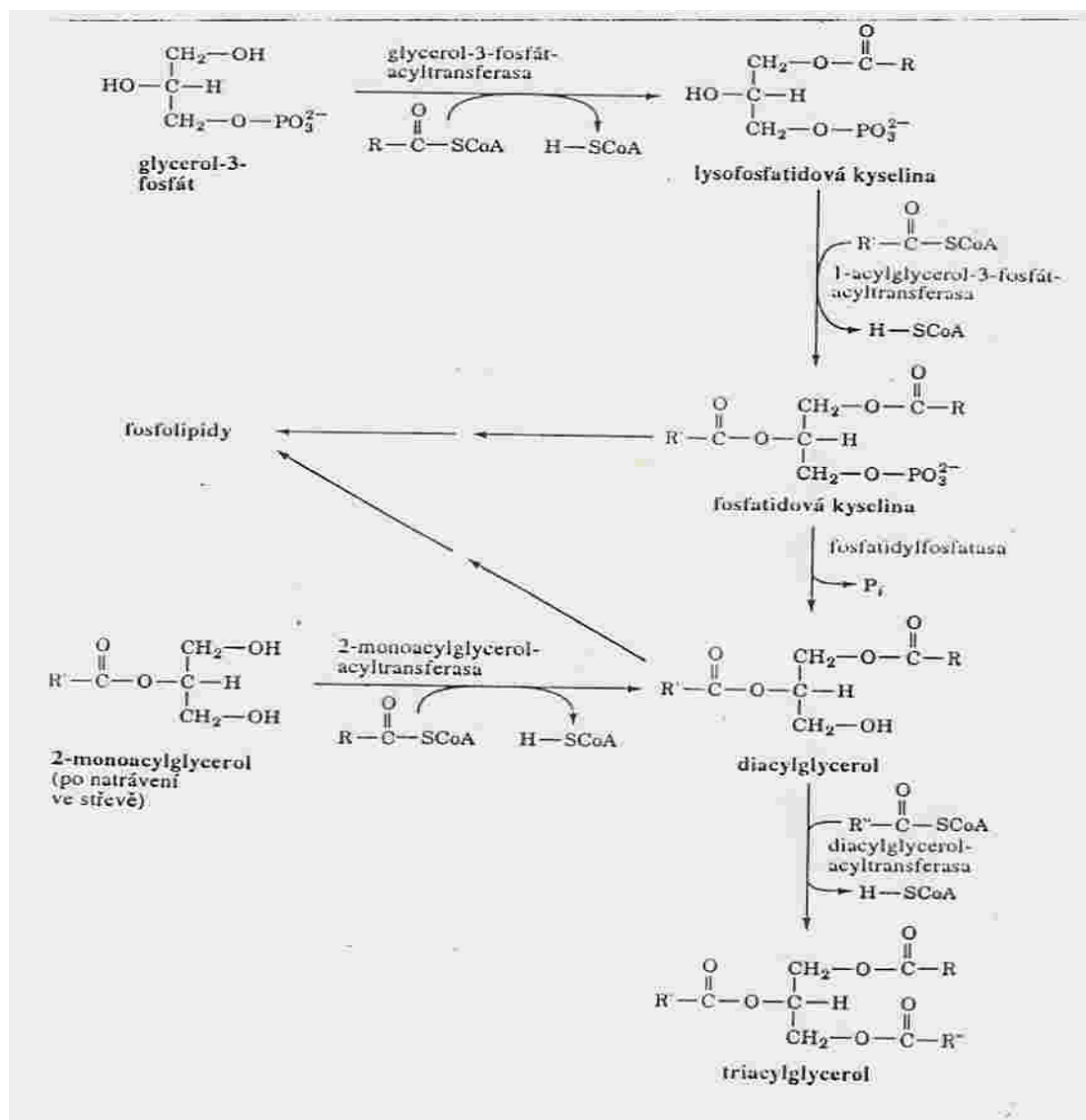
C. Další přeměny palmitové kyseliny

- prodlužování řetězce - elongace - elongasy
- dehydrogenace - desaturece - desaturasy

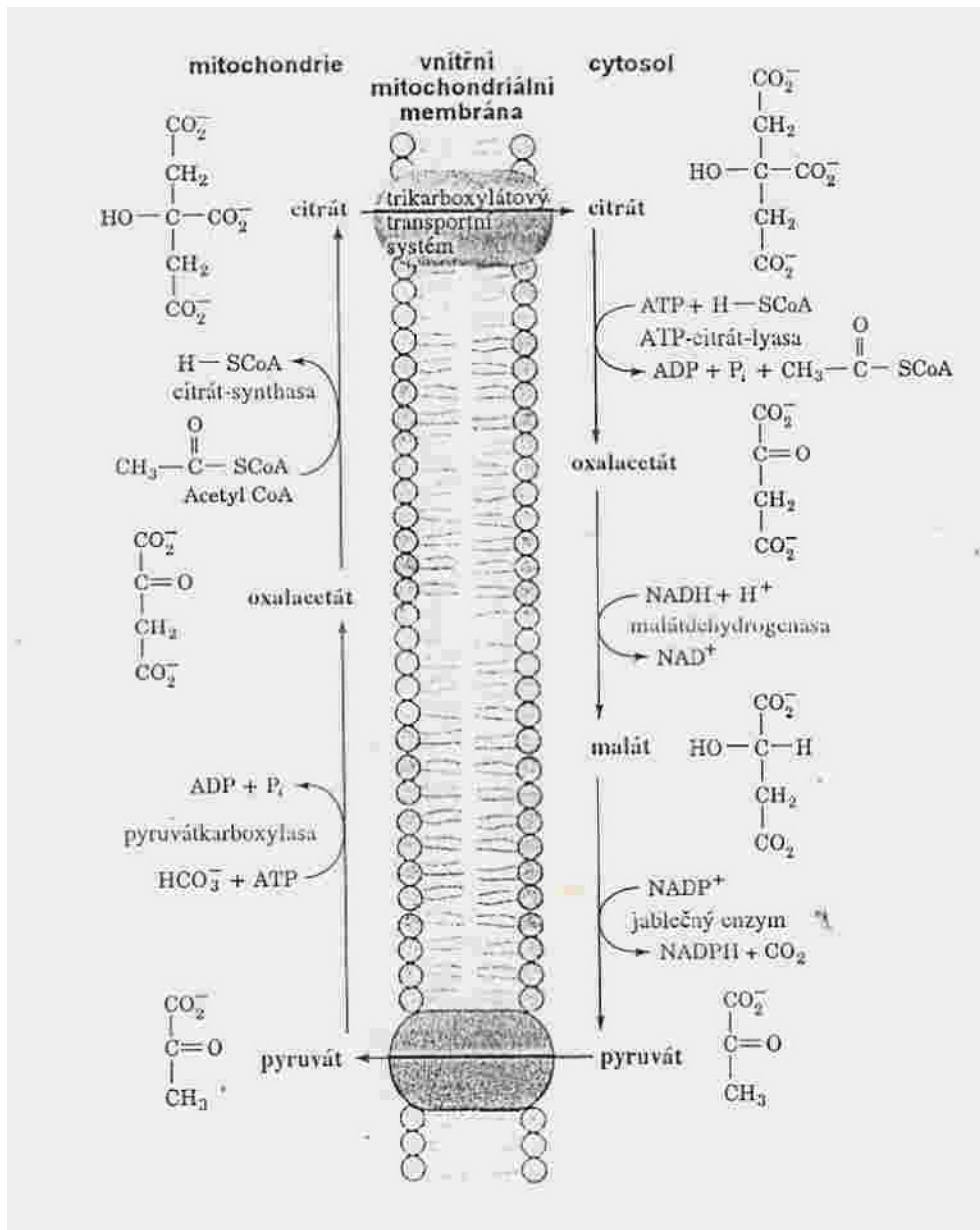
Bilance biosyntézy mastných kyselin :

1. cyklus	syntéza malonylCoA	1 ATP
	2 NADPH na redukci	6 ATP
na C ₁₆	7 x (16/2 - 1)	49 ATP

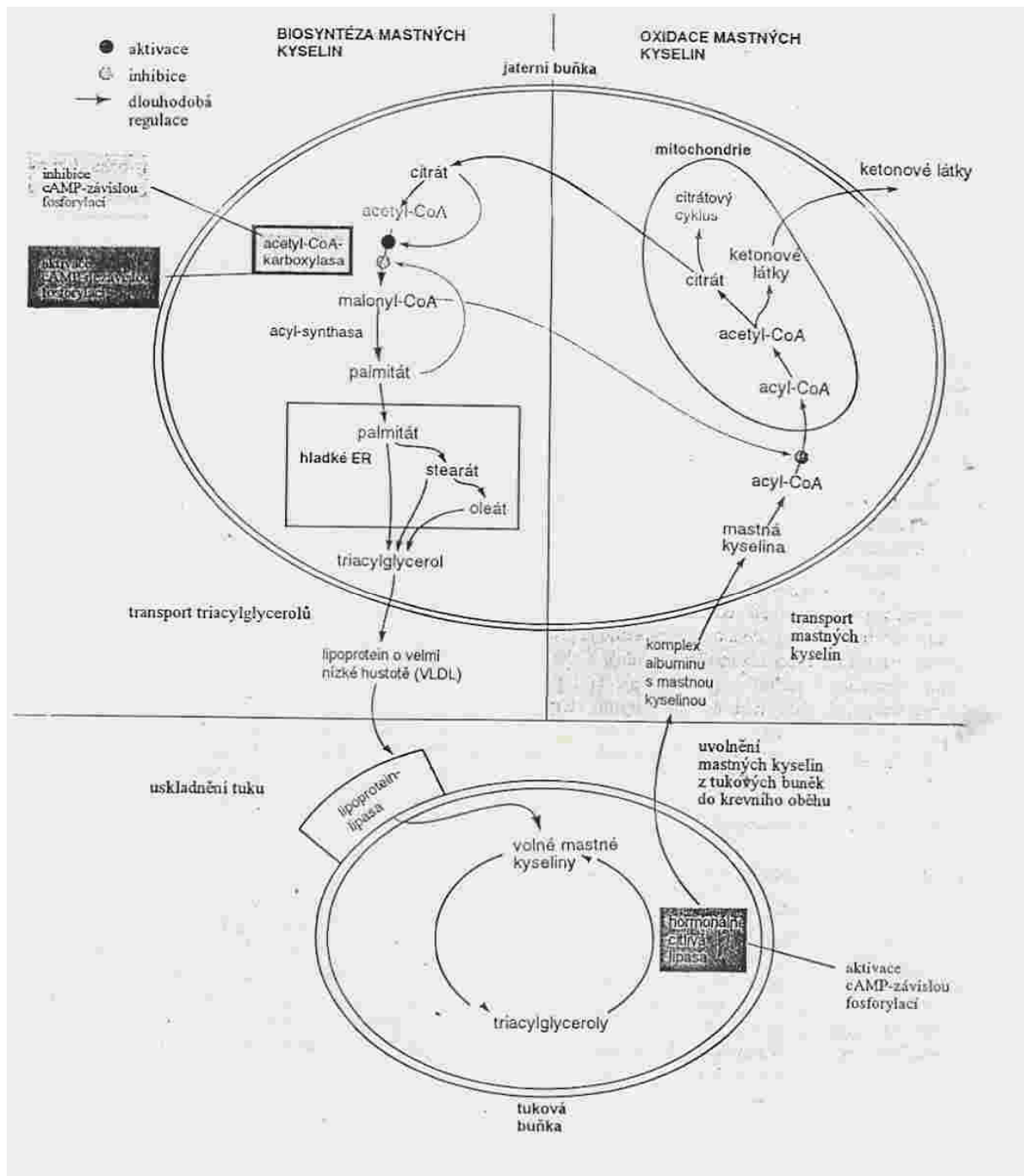
Biosyntéza triacylglycerolů

Přenos AcetCoA vně mitochondrie

Regulace metabolismu triacylglycerolů

insulin

CO₂, H₂O
energie

mastné kyseliny

⇌

tuk

↑

glukosa

⇌

glykogen

⇌

aminokyseliny

⇌

proteiny

glukagon

CO₂, H₂O
energie

mastné kyseliny

⇌

tuk

↑

glukosa

⇌

glykogen

⇌

aminokyseliny

⇌

proteiny

adrenalin

CO₂, H₂O
energie

mastné kyseliny

⇌

tuk

↑

glukosa

⇌

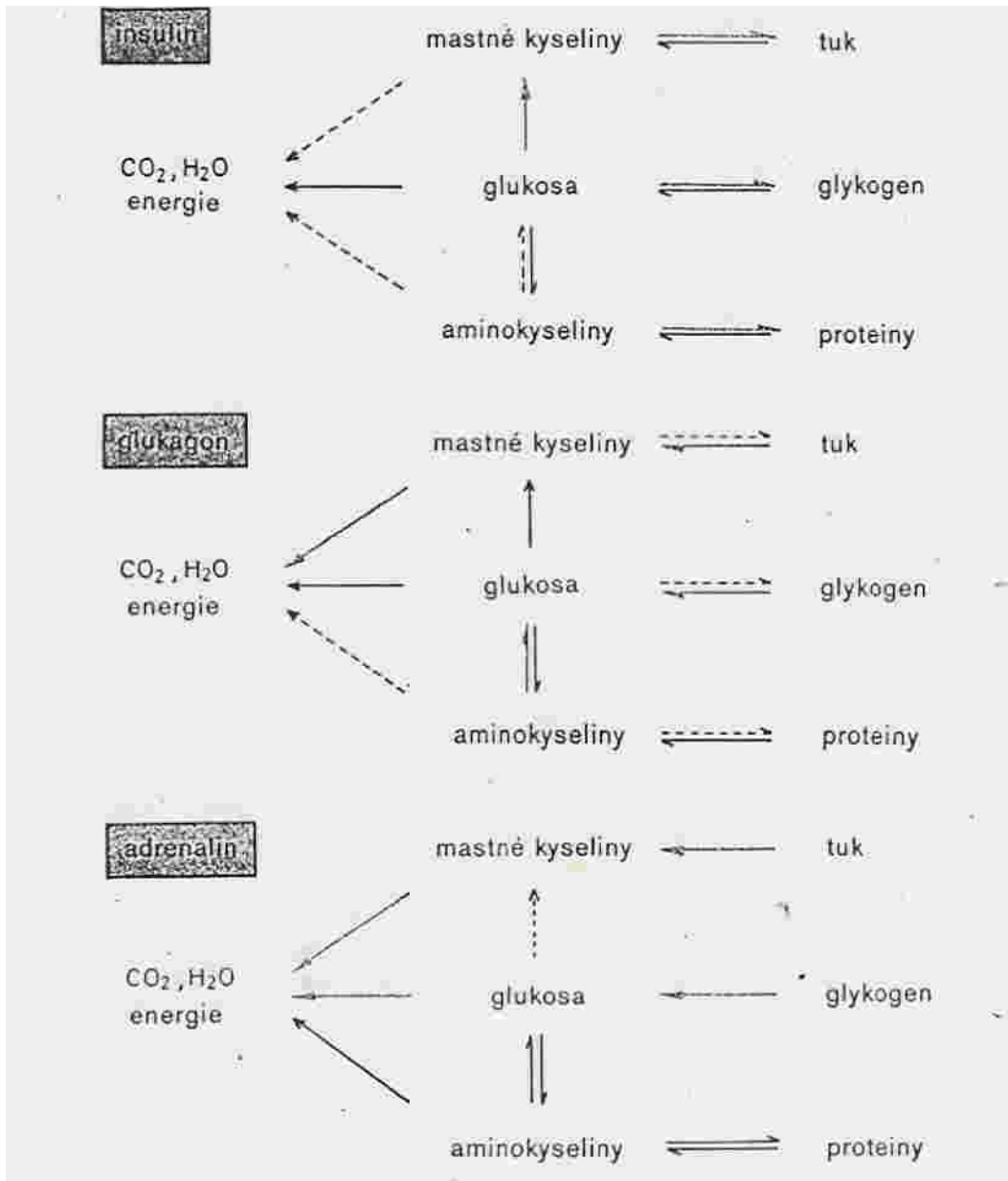
glykogen

⇌

aminokyseliny

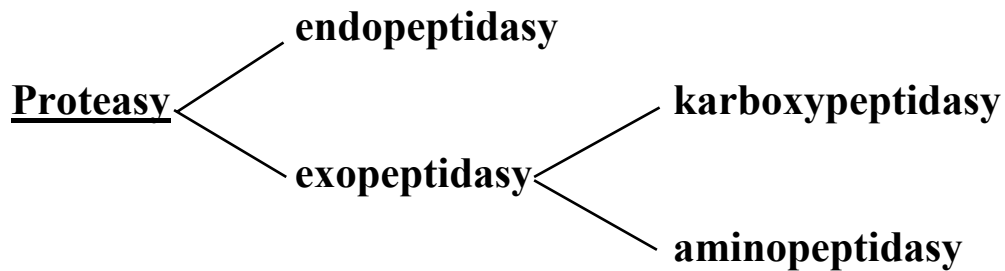
⇌

proteiny

METABOLISMUS BÍLKOVIN

Proteolýza

Proteasy - serinové
cysteinové
metaloproteasy
kyselé - aspartátové

1. Žaludeční proteasy

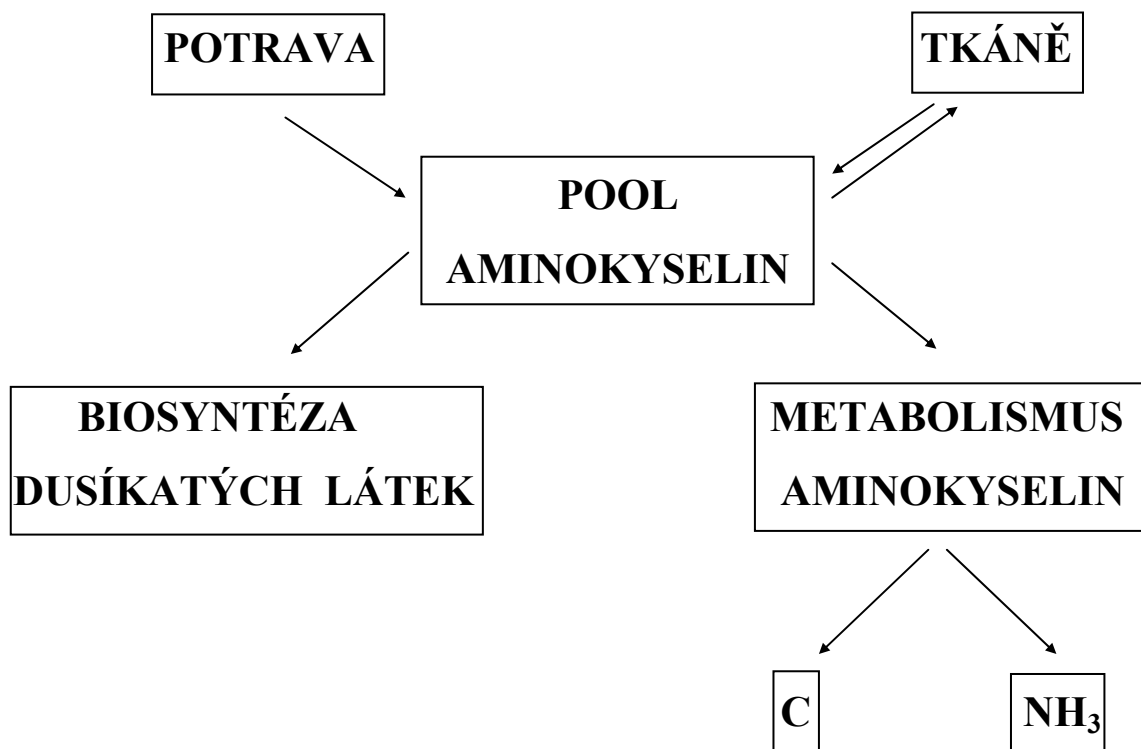
- pepsin
- chymosin (renin, sýřidlo)

2. Pankreatické proteasy

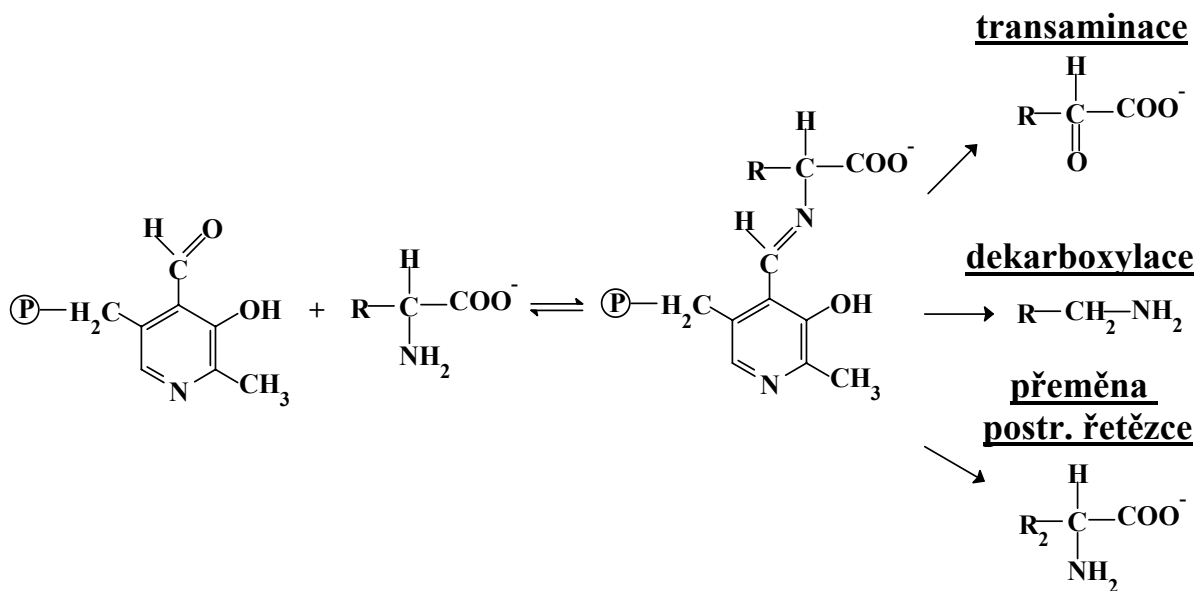
- trypsin
- chymotrypsin
- elastasa
- karboxypeptidasa A,B

3. Proteasy střevní šťávy

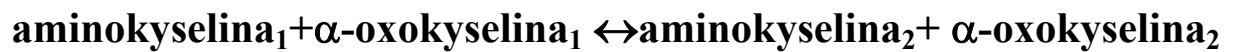

METABOLISMUS AMINOKYSELIN

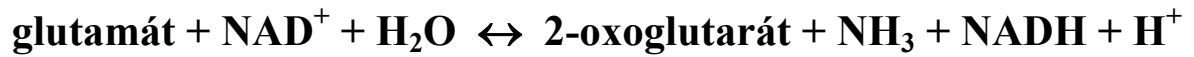

Transaminace

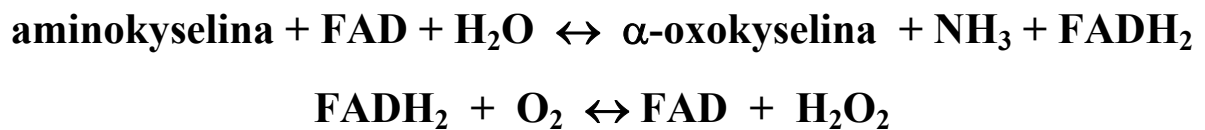

Oxidační deaminace

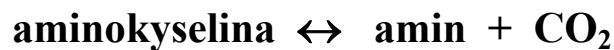
savci

vejcorodí

Dekarboxylace

Biogenní aminy

cystein	cystamin	CoA
k.asparagová	β alanin	„
tyrosin	tyramin	tkáňový hormon
DOPA	dopamin	„
histidin	histamin	„
hydroxytryptofan	serotonin	„
k.glutamová	k. γ -aminomáselná	neuromodulátor
serin	ethanolamin	fosfolipidy
methionin	spermin, spermidin	sperma

Degradace uhíkových koster aminokyselin

1. Glukogenní aminokyseliny - prekurzory sacharidů

pyruvát	-	Ser, Ala, Cys, Gly, Thr, Met, Trp
2-oxoglutarát	-	Glu, Gln, Arg, Pro, His
oxalacetát	-	Asp, Asn
fumarát	-	Phe, Tyr
sukcinyl-CoA	-	Val, Ile, Met, Thr

2. Ketogenní aminokyseliny - prekurzory mastných kyselin

acetoacetát	-	Leu, Phe, Tyr, Lys, Trp
acetyl-CoA	-	Leu, Ile, Trp

Metabolismus amoniaku

Živočichové - amonotelní - NH_3 - vodní živočichové

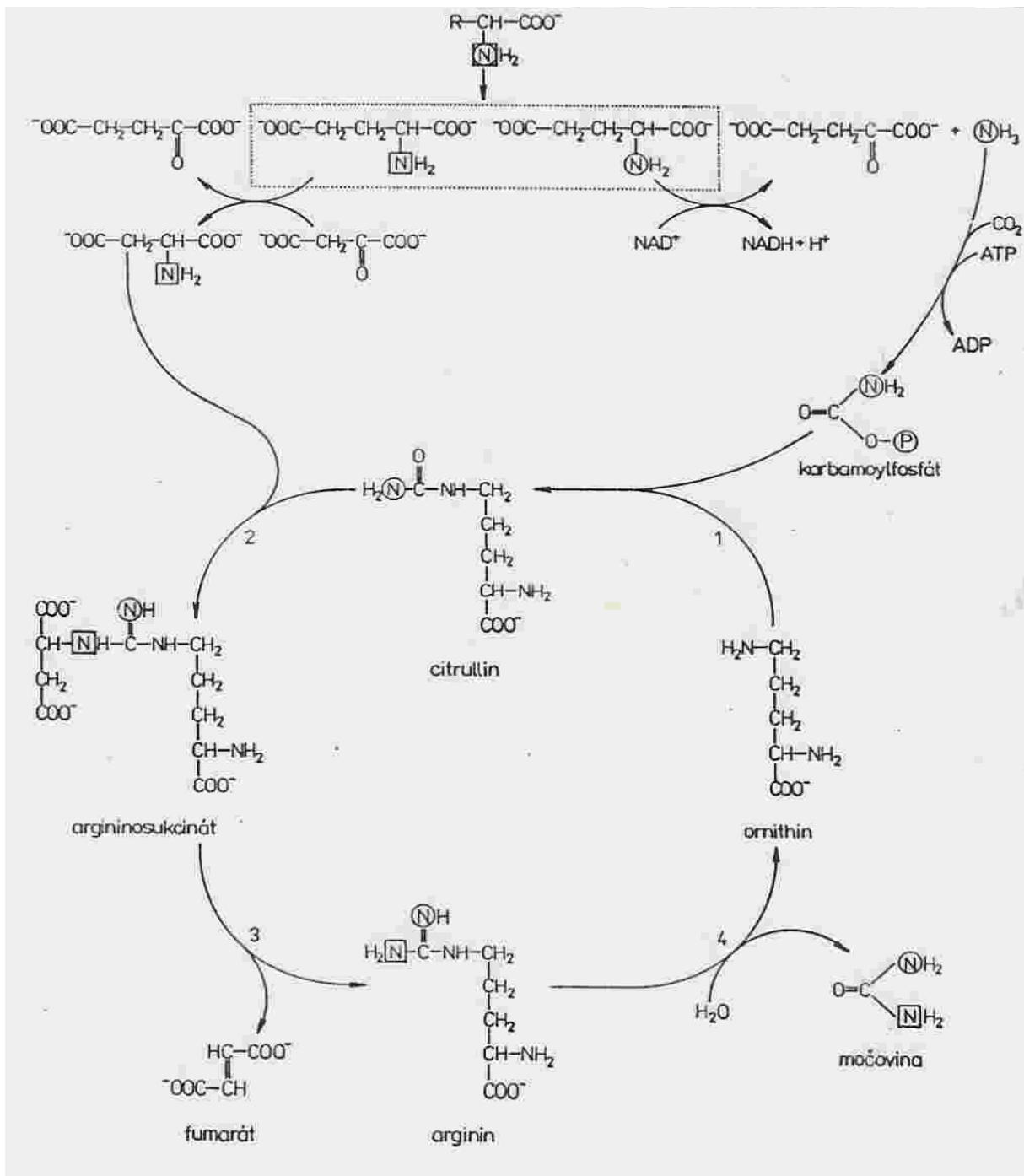
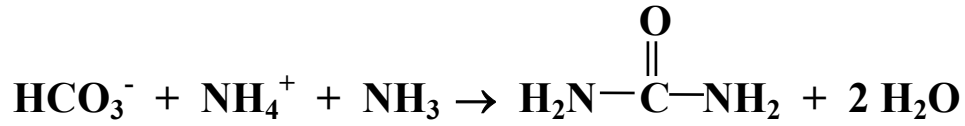
- urikotelní - k.močová - vejcorodí

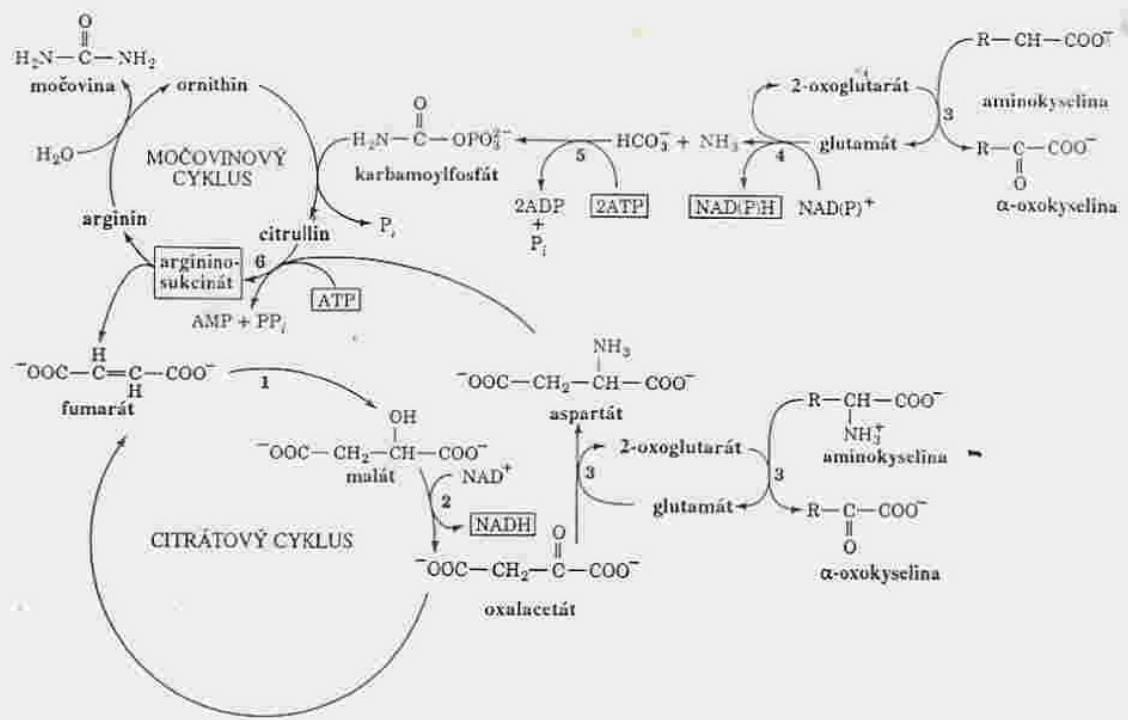
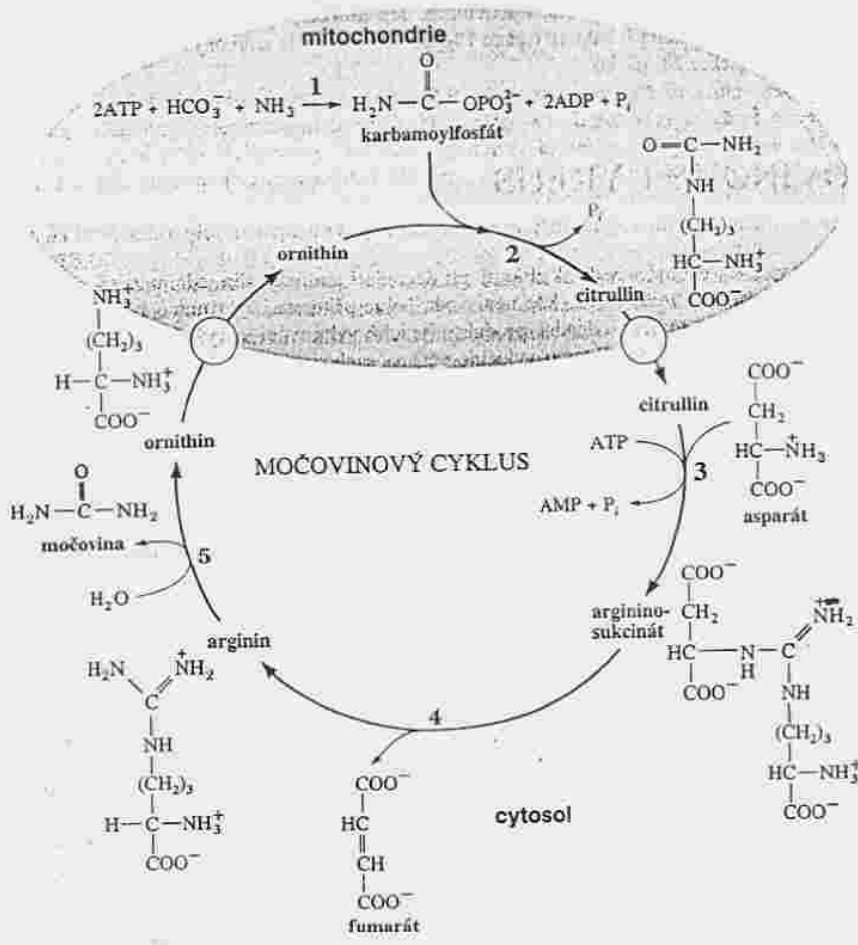
- ureotelní - močovina - placentálové

Rostliny - nevylučují NH_3

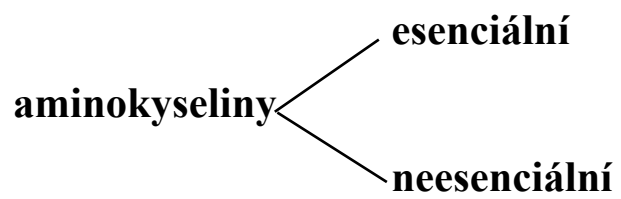
Tvorba močoviny - ornitinový cyklus

H. KREBS, K. HENSELEIT - 1932

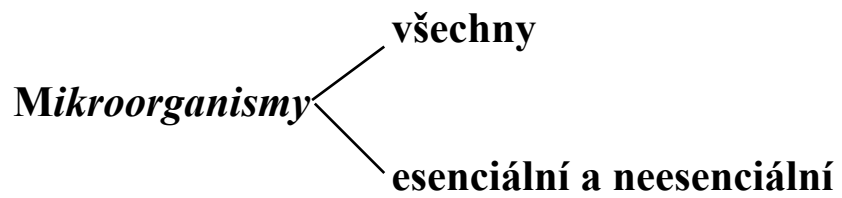

Biosyntéza aminokyselin

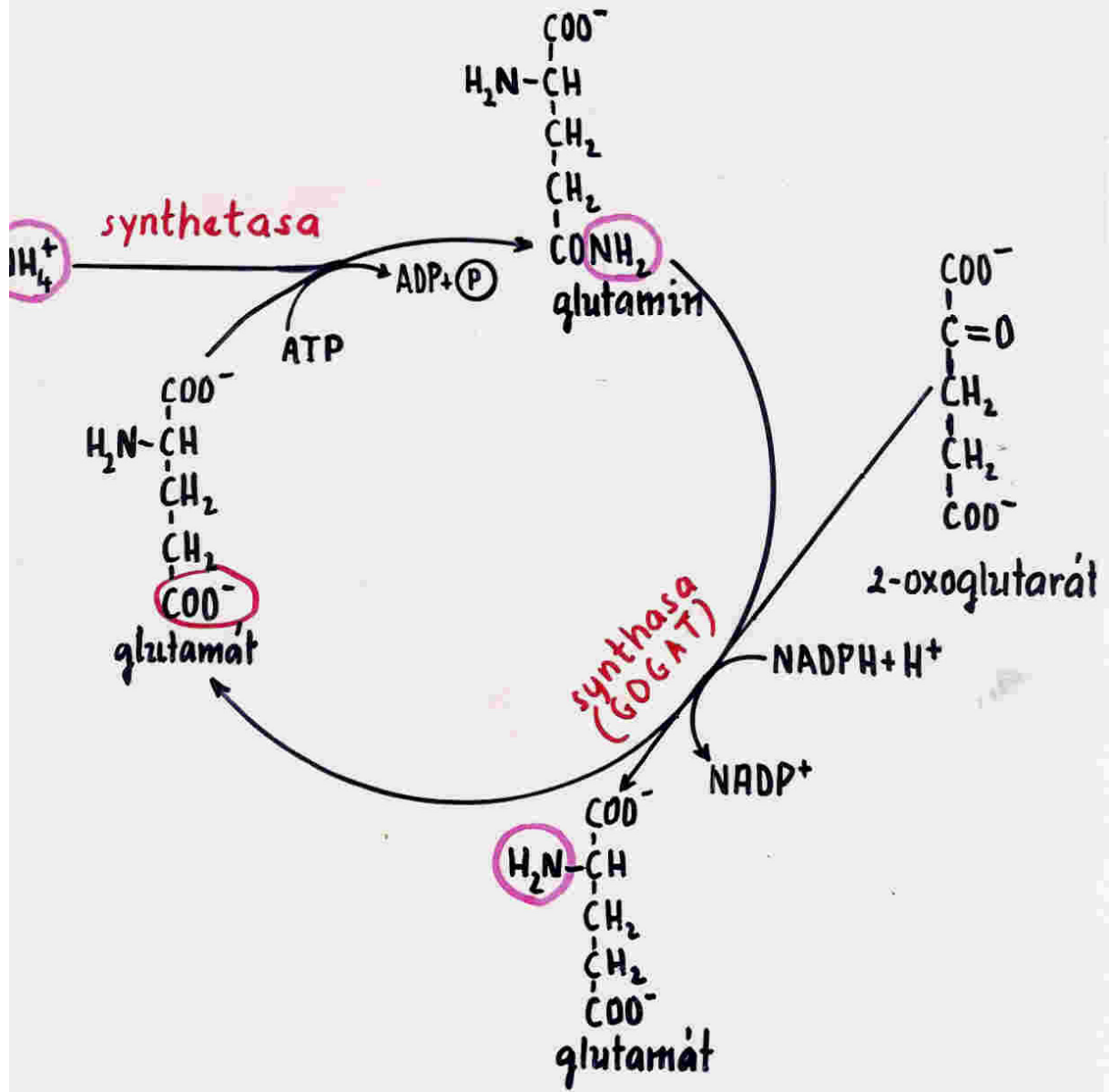
Rostliny - všechny

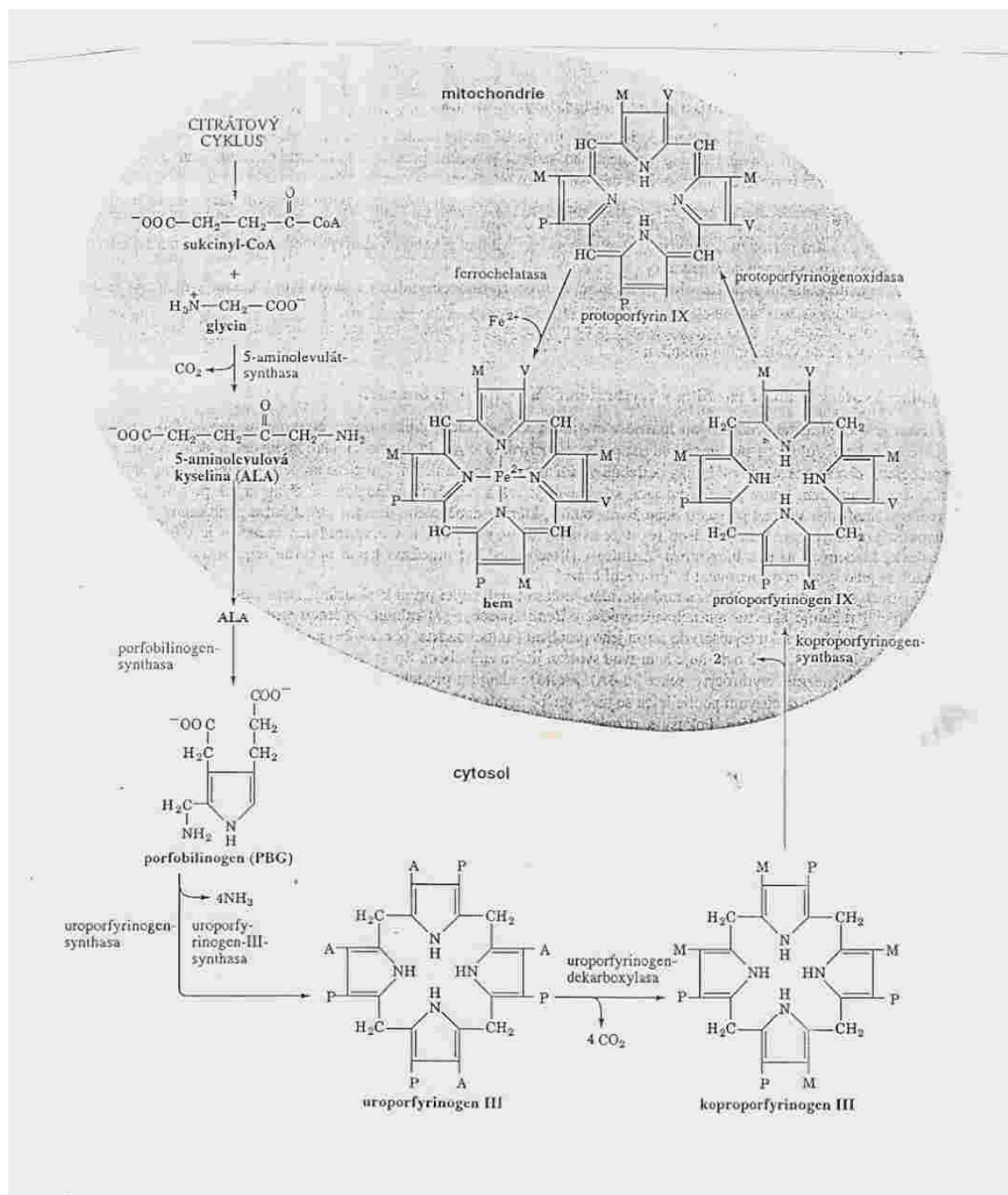
Živočichové - esenciální a neesenciální

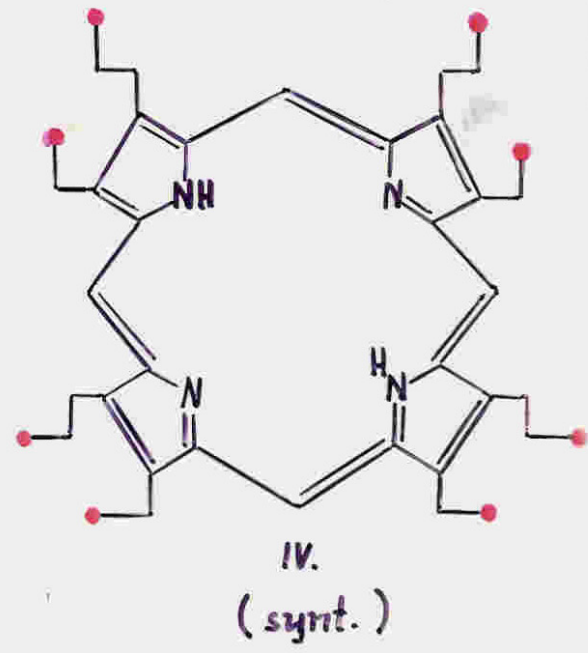
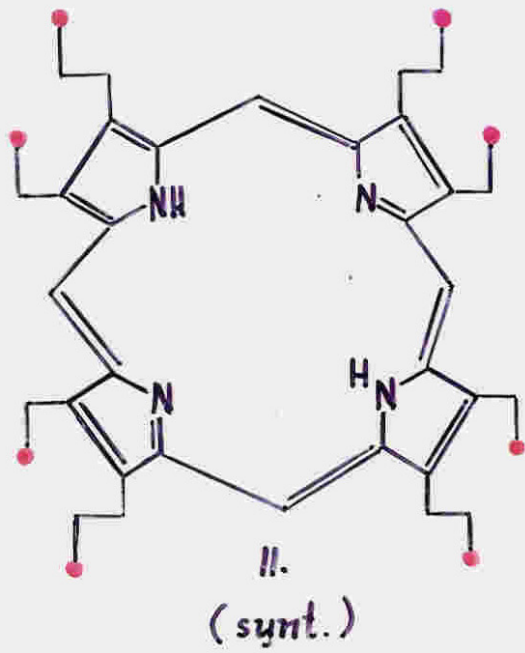
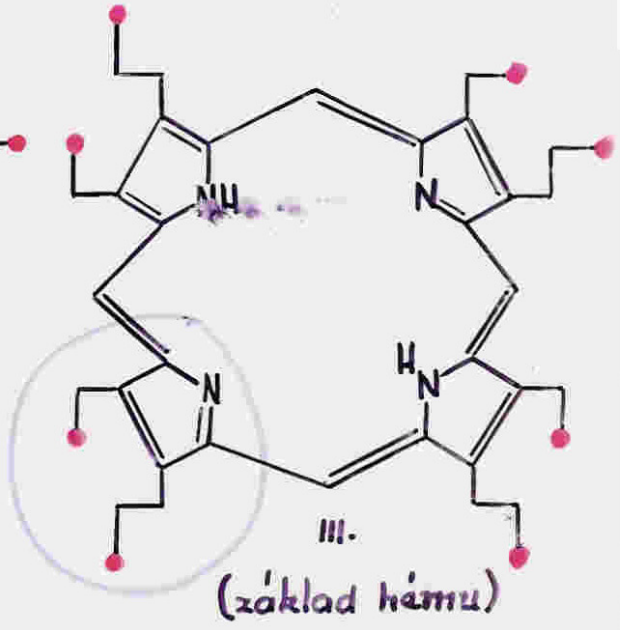
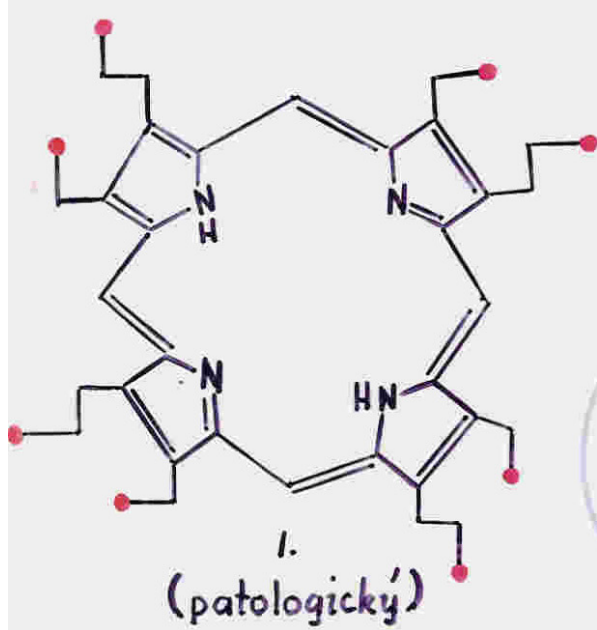
INKORPORACE NH₃ U PROKARYOT

Biosyntéza hemu

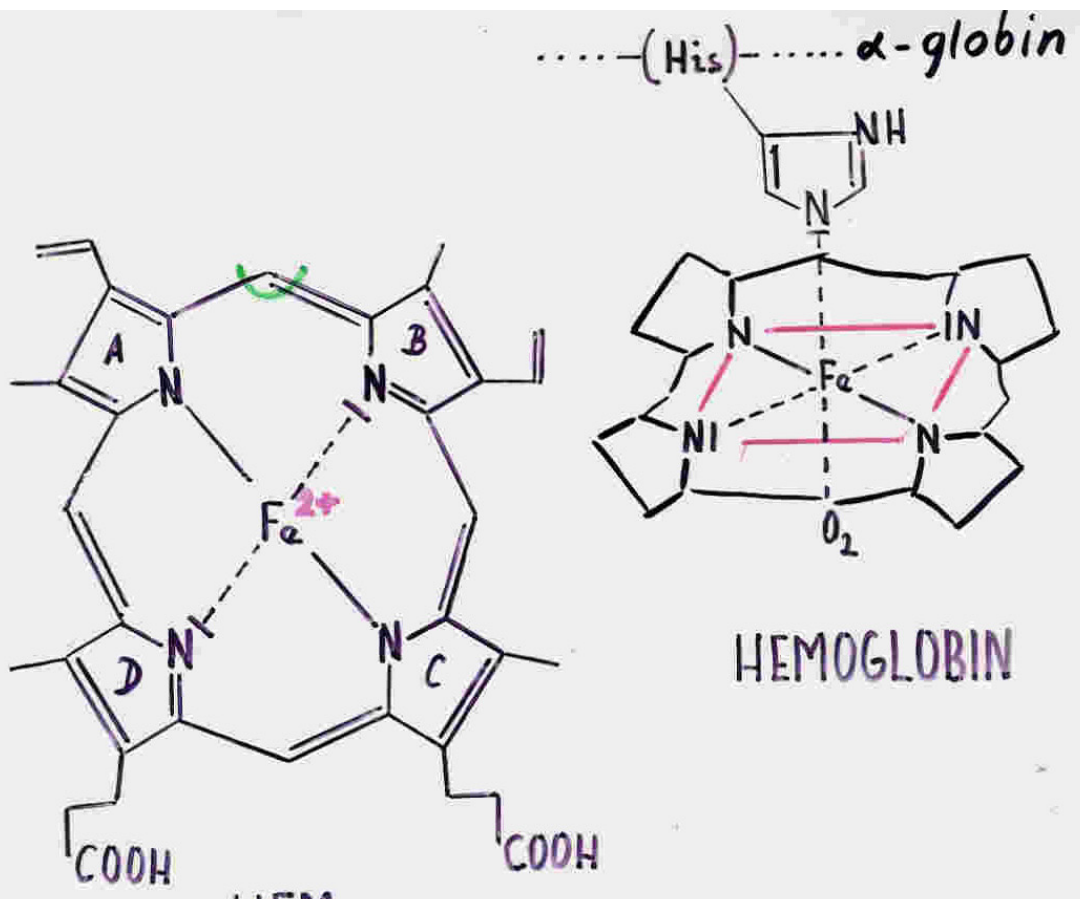

UROPORFYRINY :   ● — = —COOH

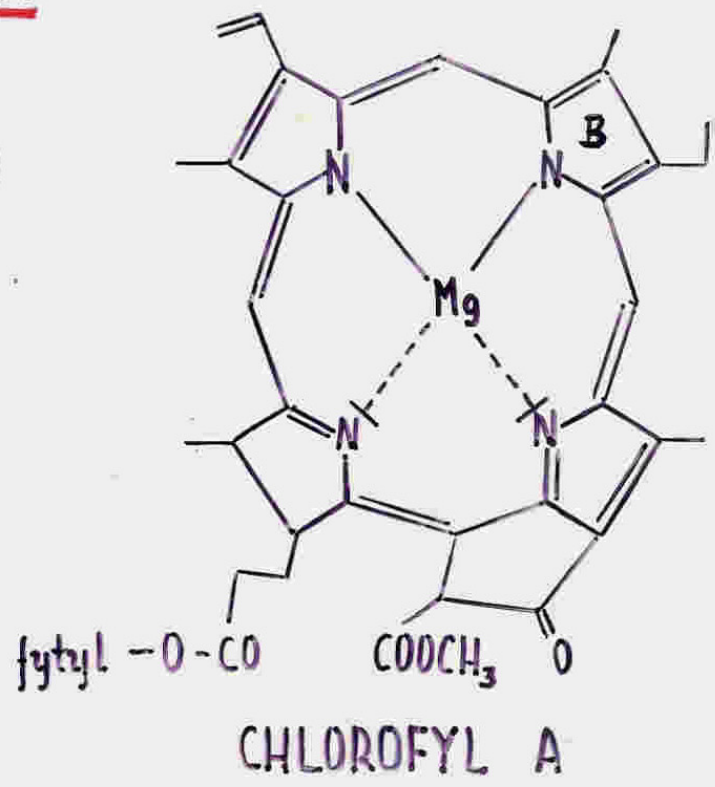
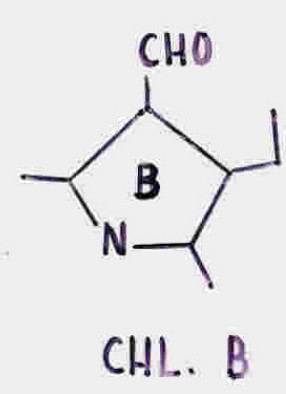

● = —COOH

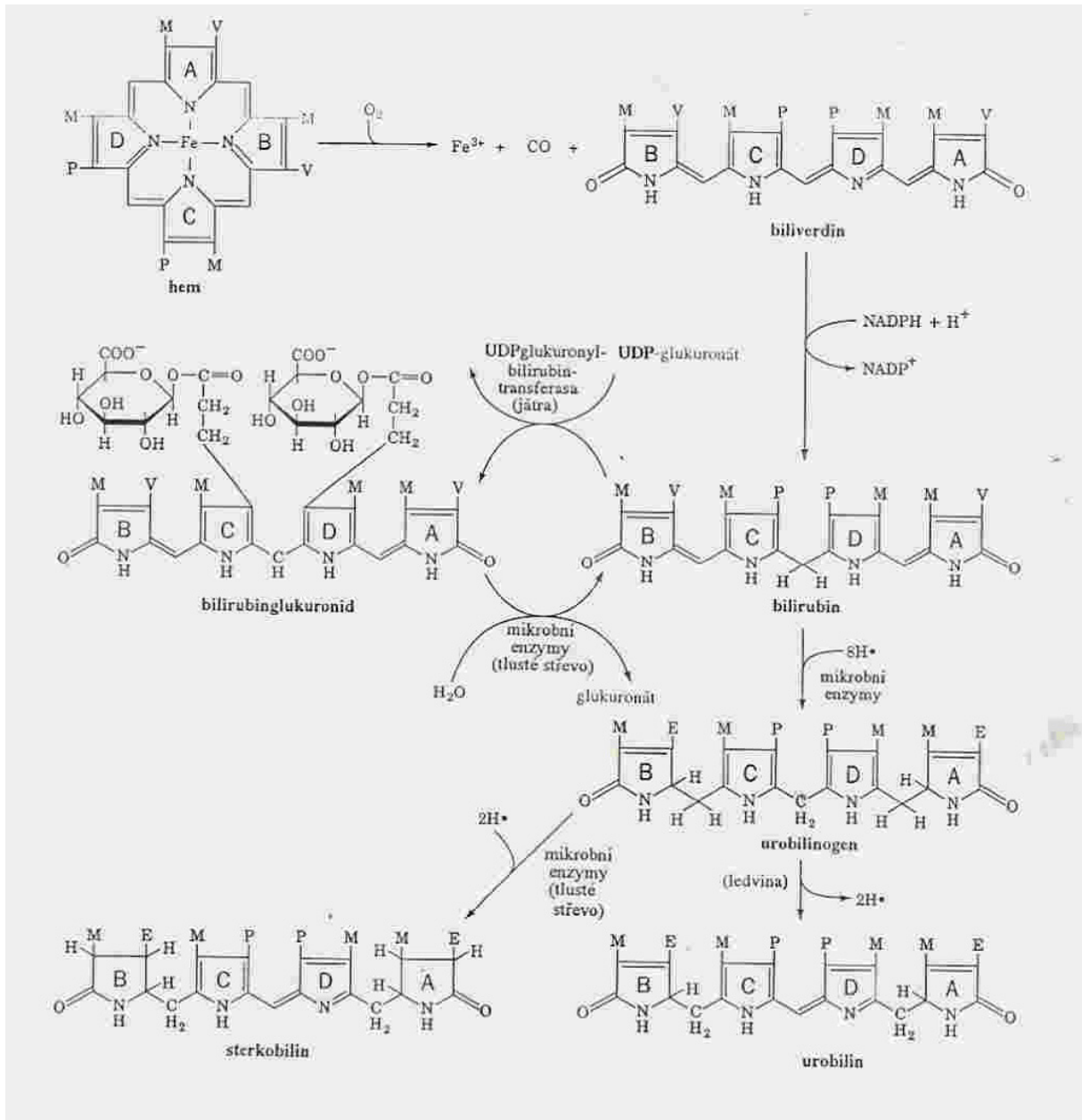

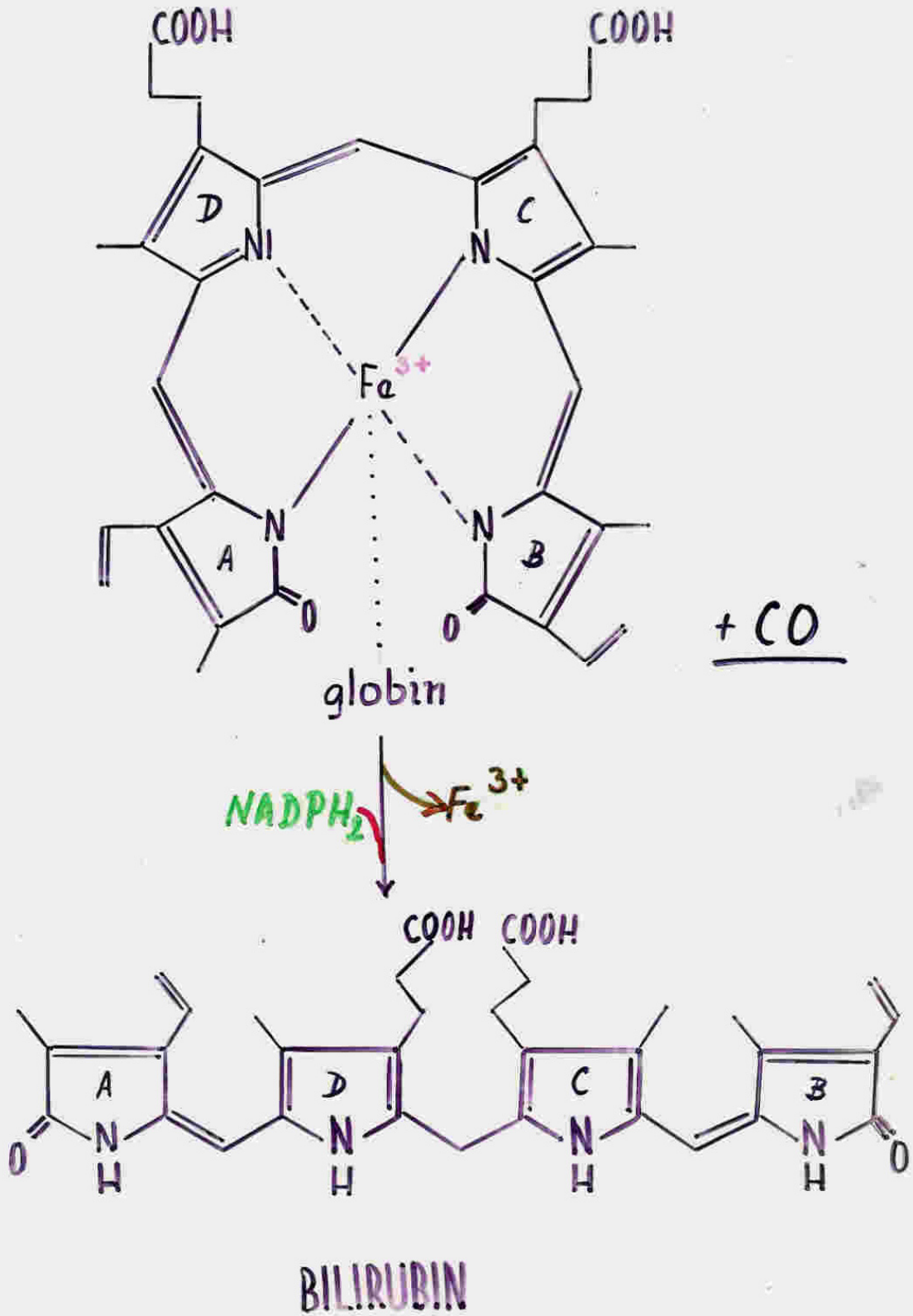

HEM

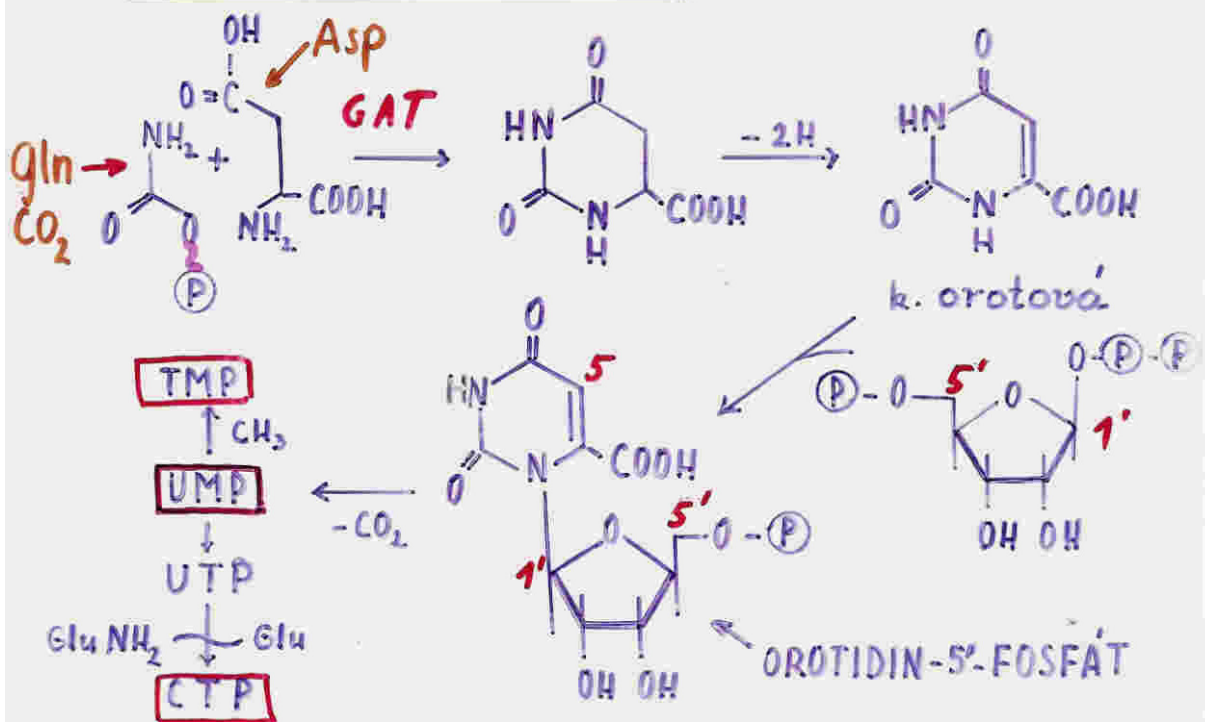
Odbourávání hemu

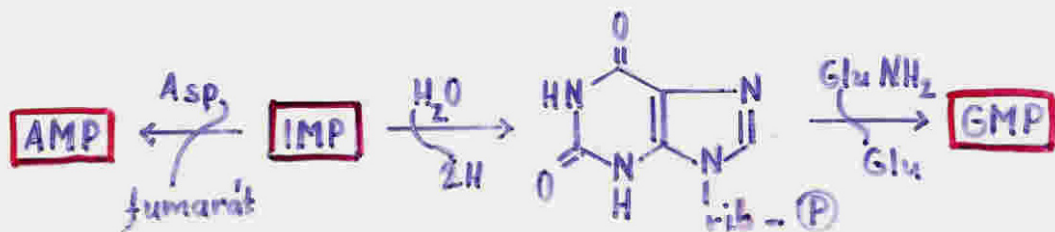
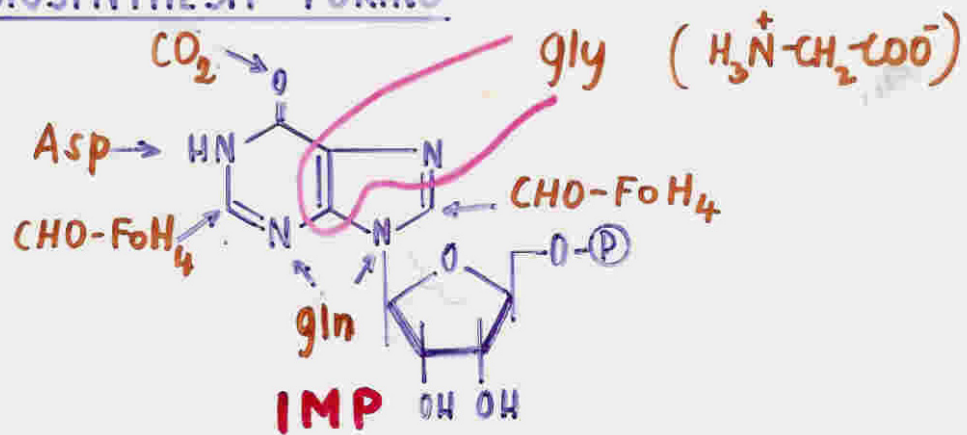

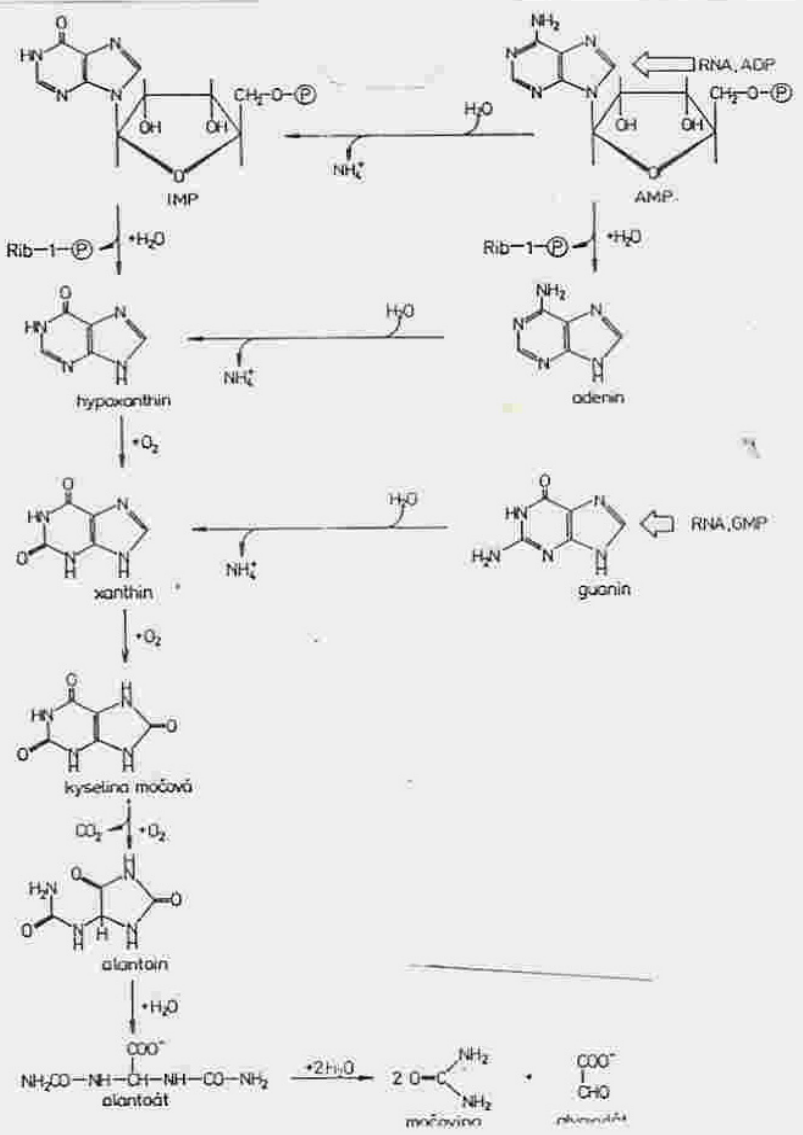
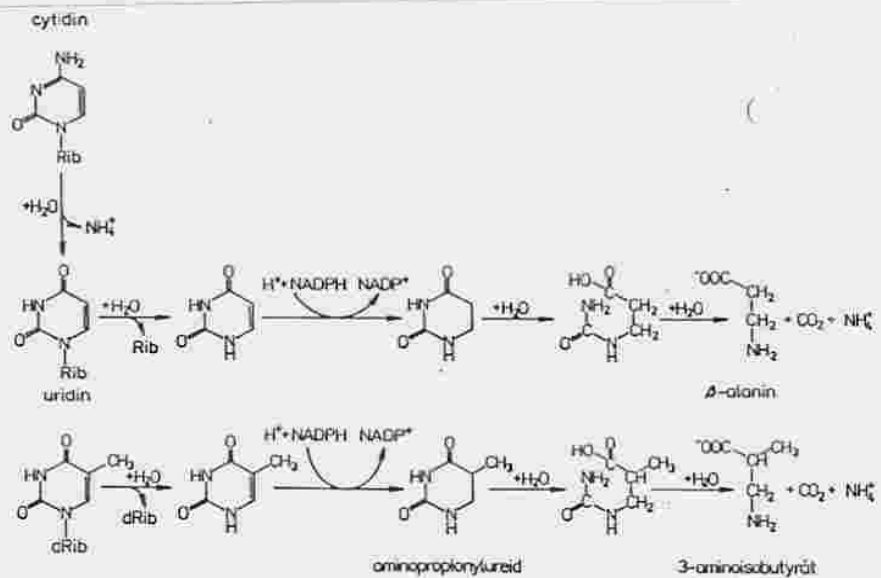
BIOSYNTHEZA PYRIMIDINŮ:

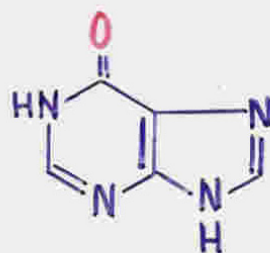
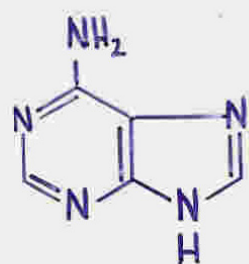

BIOSYNTHEZA PURINŮ:

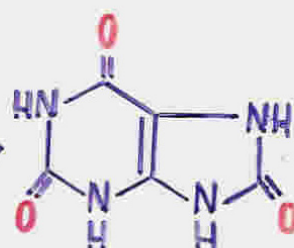
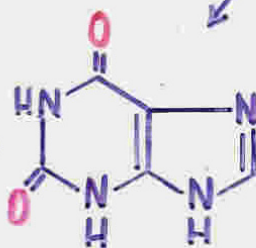
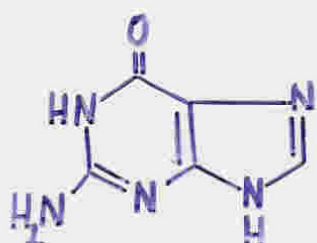

Odbourávání pyrimidinových a purinových basí

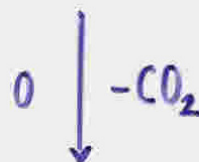

HYPOXANTHIN

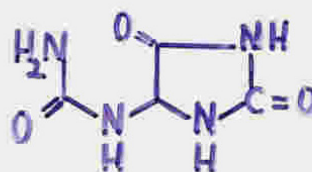

XANTHIN

KYS. MOČOVÁ

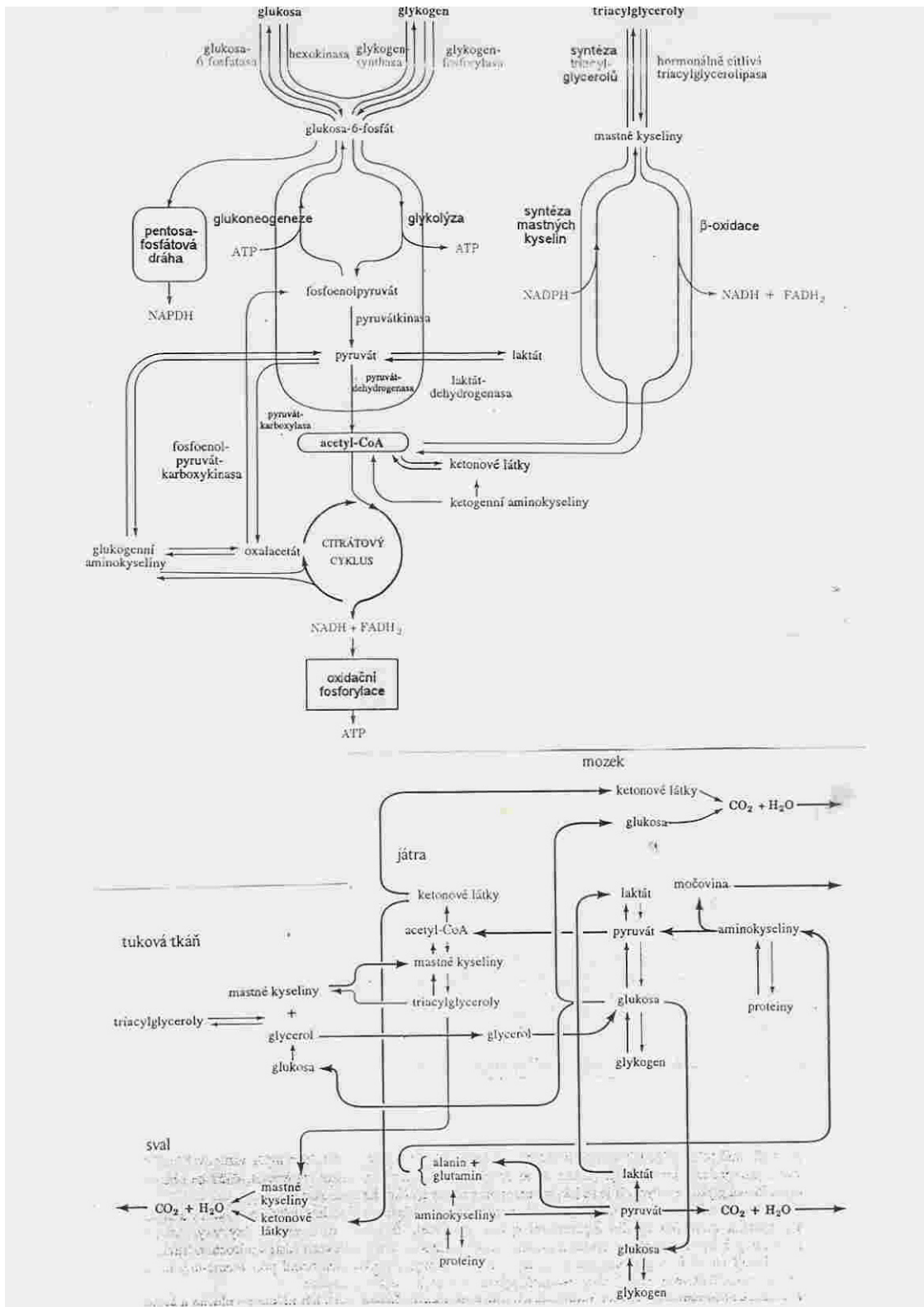
KOFEIN

ALLANTOIN

ORGÁNOVÁ SPECIALIZACE

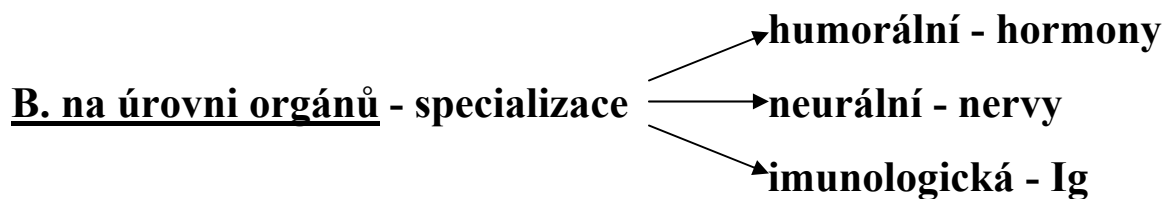
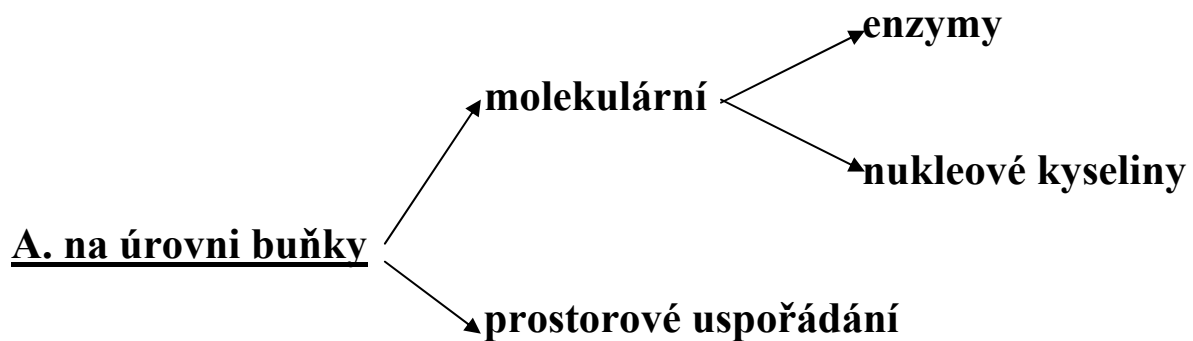

BIOCHEMIE REGULACE

WIENER – kybernetika

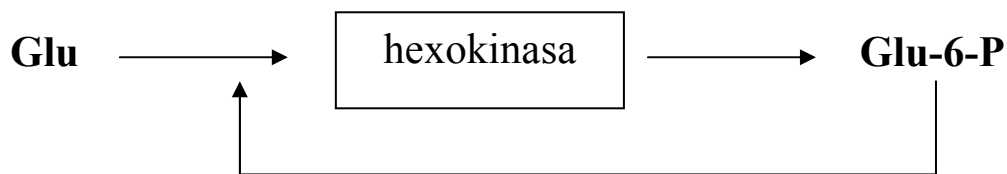
Regulační mechanismy

Regulace na enzymové úrovni – rychlá odezva

- Michaelisovskou kinetikou – hexokinasa $K_m 10^{-4} M$
– glukokinasa $K_m 10 mM$

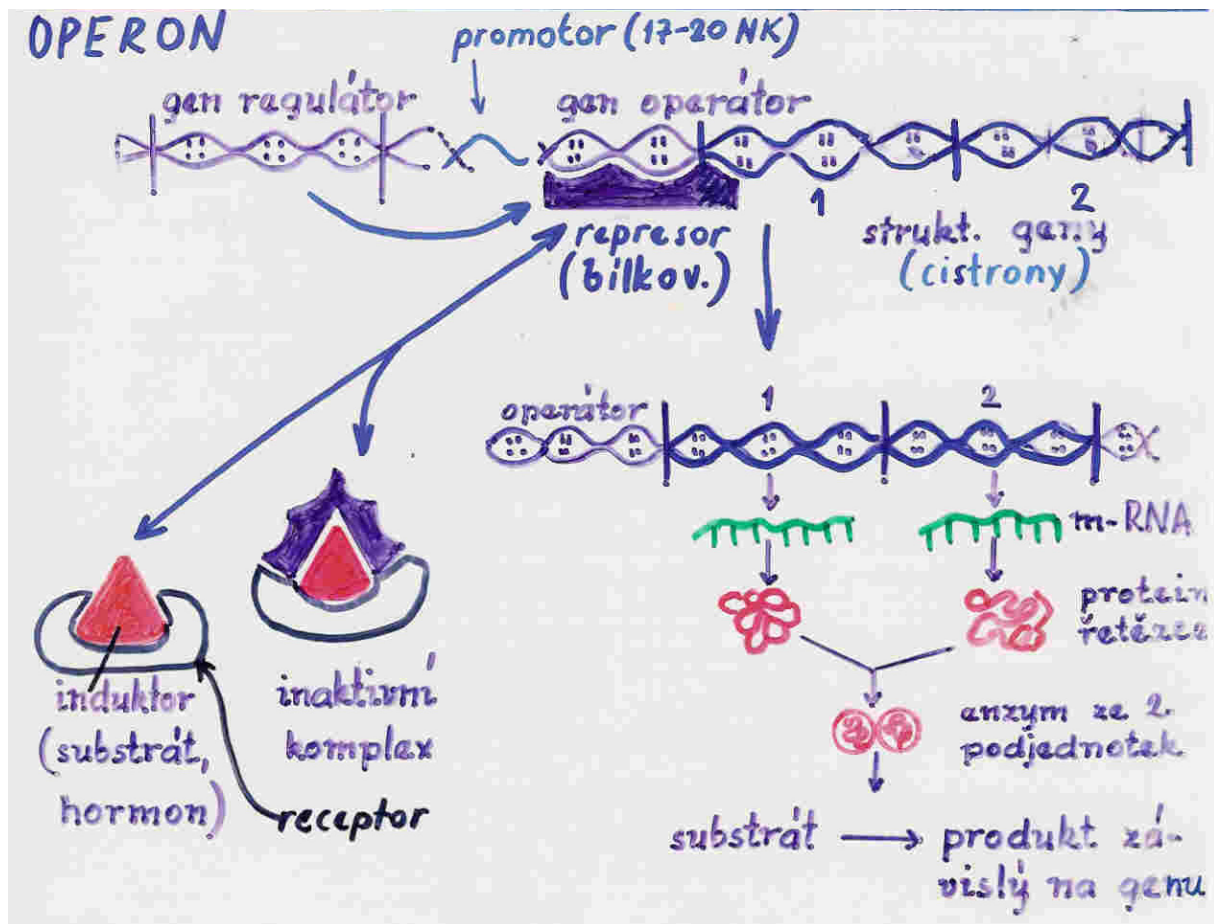
- Inhibicí produktem

- Zpětnou vazbou – allosterie negativní x pozitivní
- Řídícími enzymy v cyklech – citrátový cyklus - ICDH
– glykolysa PFK
- Kovalentí modifikací – proteasy
– fosforylasa A B
– trombin

Regulace na úrovni NK – indukce a represe – pomalá odezva

JACOB MONOD (1961) operonový model

Prostorové uspořádání

- Kompartmentace - mitochondrie – β oxidace, citrátový cyklus, respirace
  - cytoplasma – glykolýsa, syntéza mastných kyselin
- Transportní systémy - ATPasa
  - karnitinový cyklus

Humorální regulace

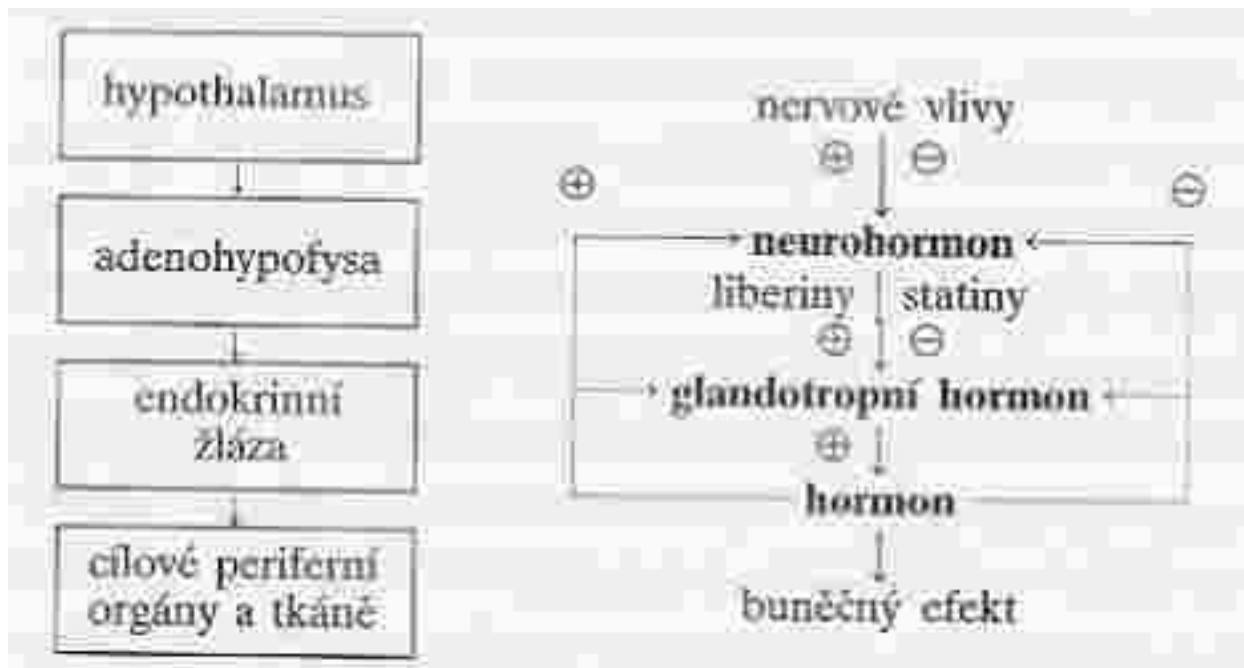
Endokrinní systém – žlázy s vnitřní sekrecí → hormony

BAYLISS, STARLING (1904) - hormony

Chemické složení – NO, AMK, peptidy, bílkoviny, steroidy,
k.arachidonová

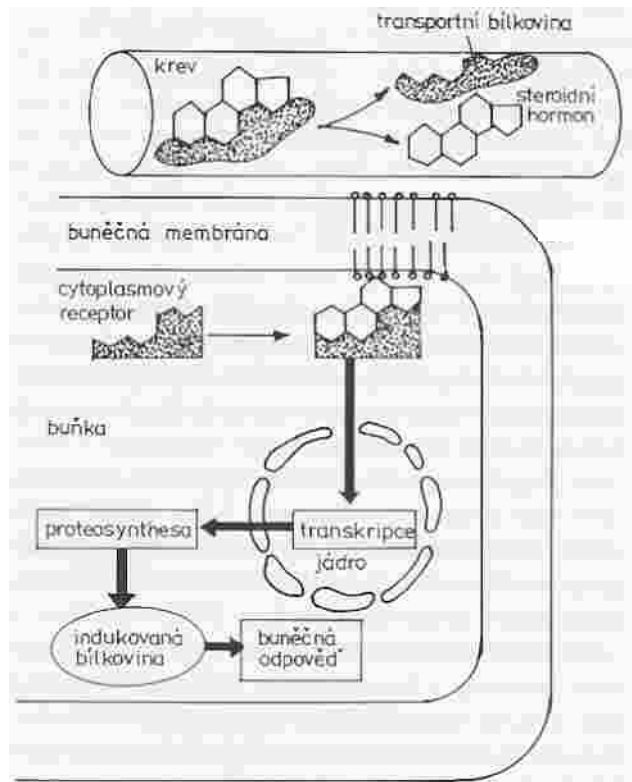
Řízení

CNS

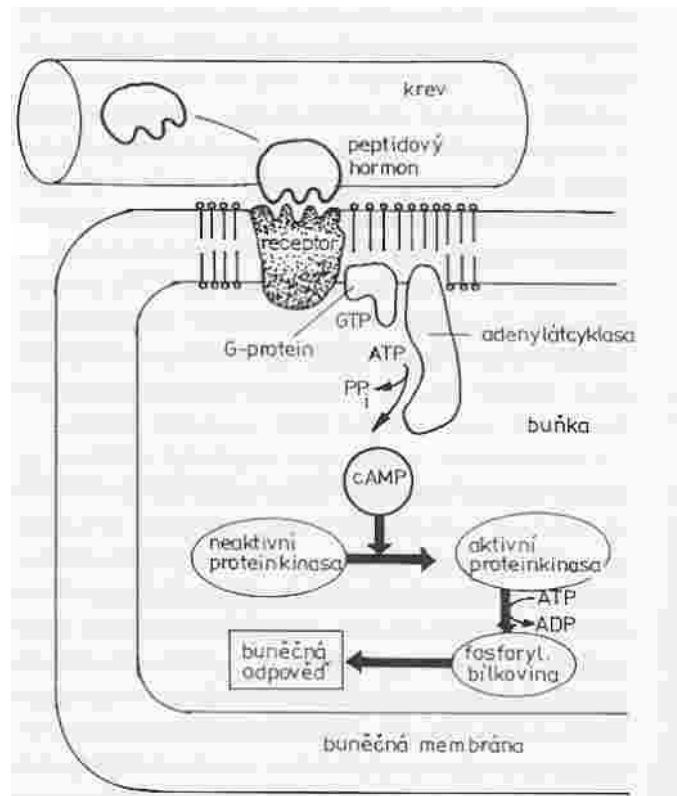

Receptory pro hormony

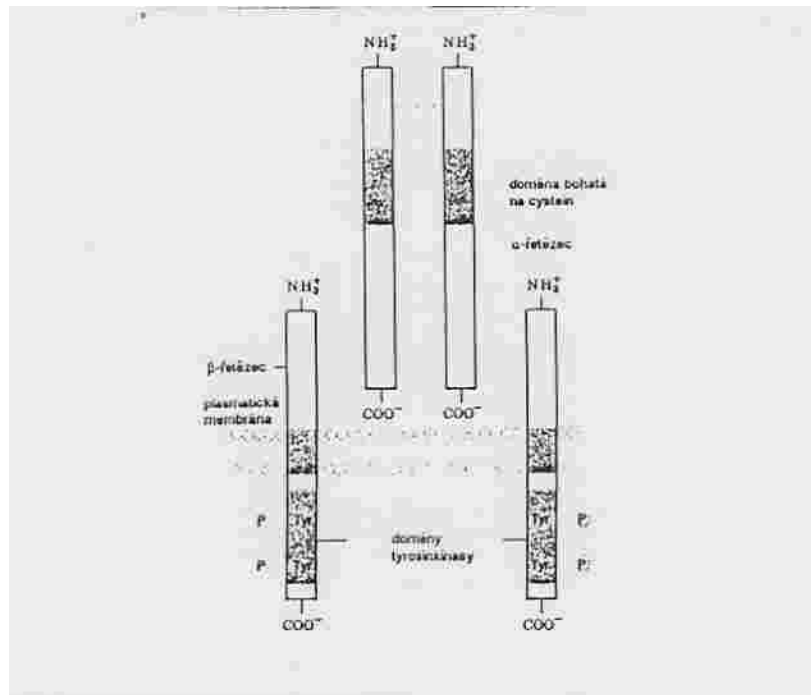
Steroidy-tyroidní hormony

Peptidy

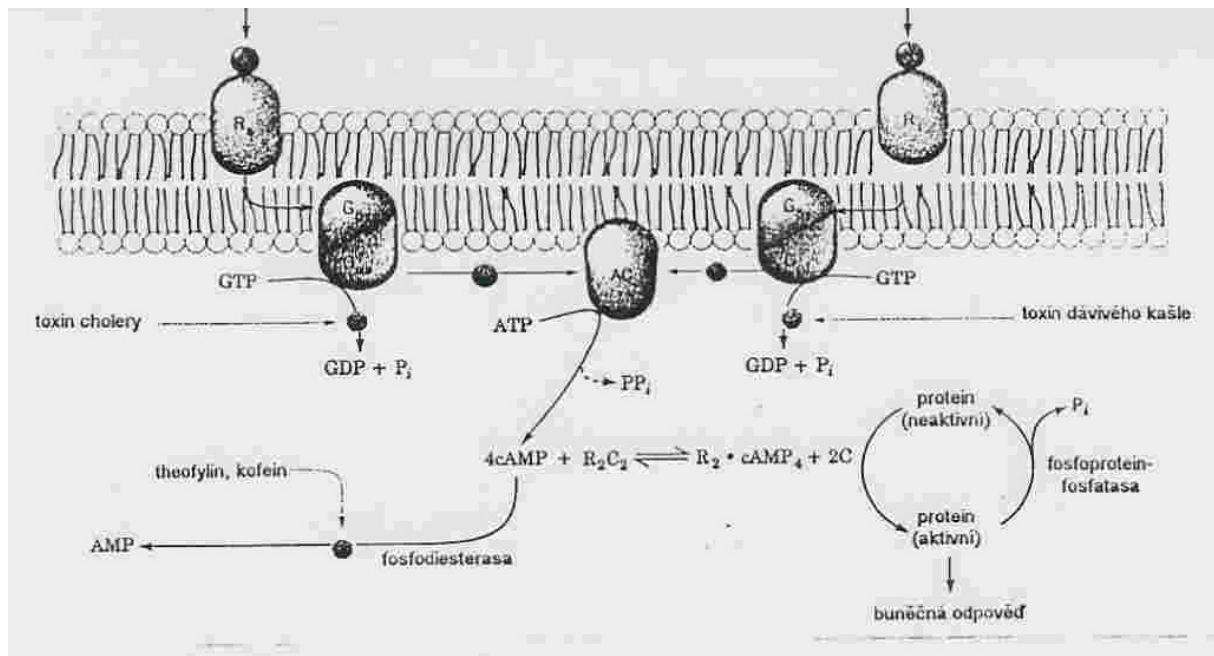

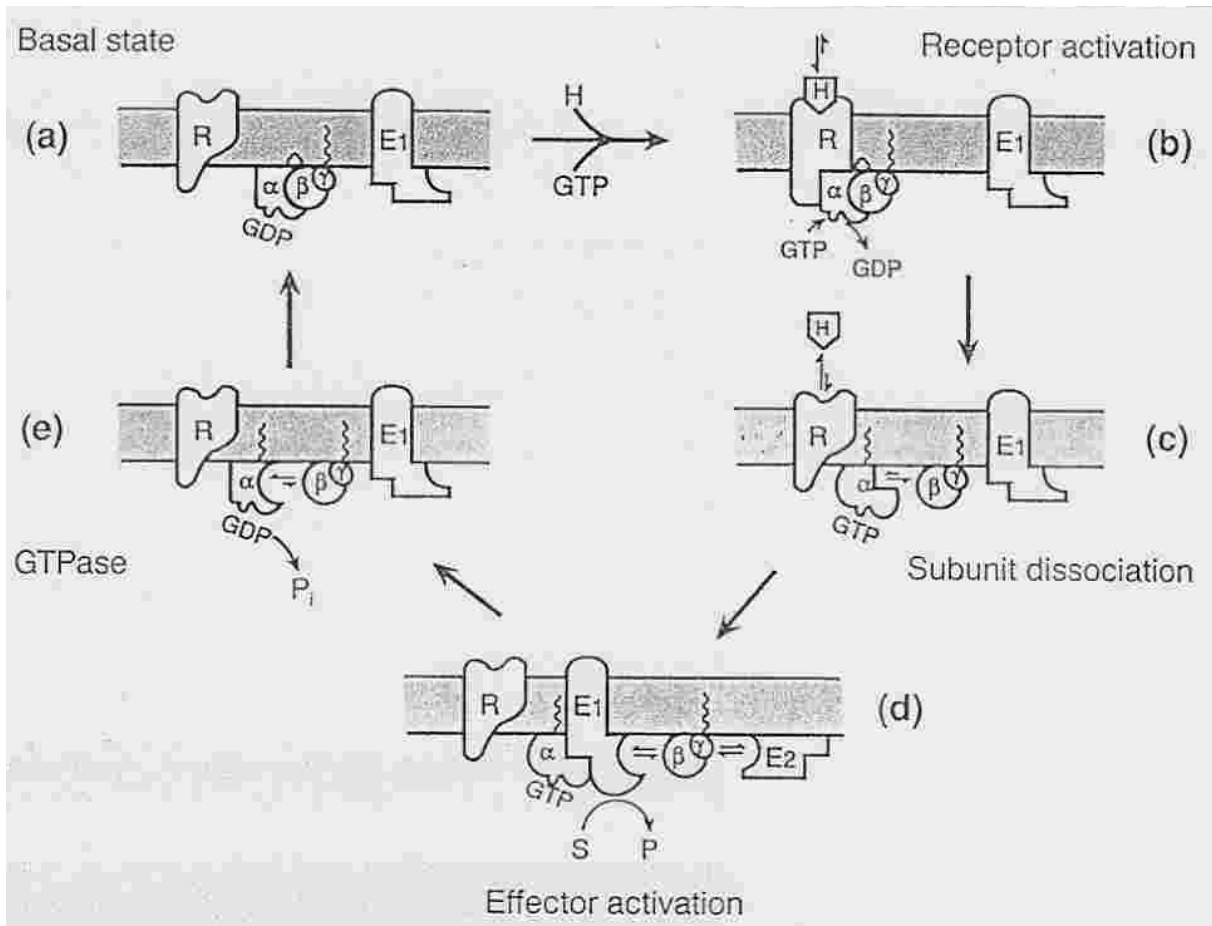
Inzulín

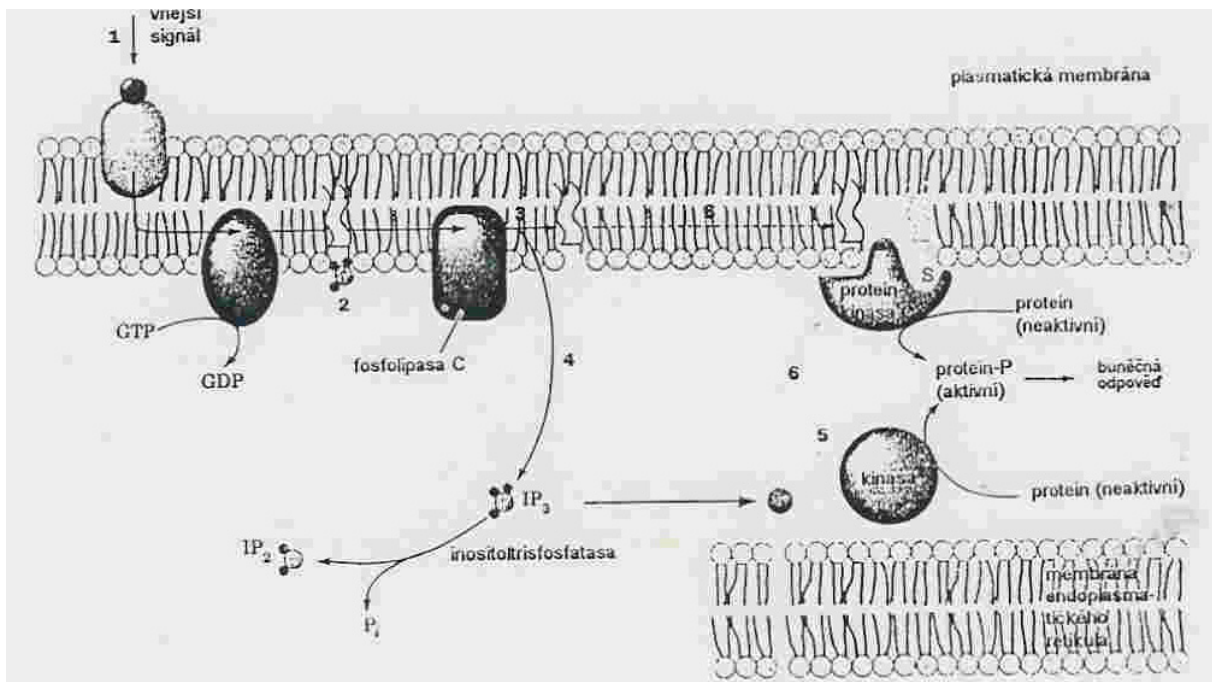
Druží poslové

cAMP

Fosfatidylinositol-4,5-bisfosfát

Viagra

WWW.OHMYGOODNESS.COM

1-[-ethoxy-3-(6,7-dihydro-1-methyl-7-oxo-3-propyl-1H-pyrazolo[4,3-d]pyrimidin-5-yl)phenylsulphonyl]-4-methylpiperazin citrate

